

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до організації самостійної роботи, практичних занять
та виконання контрольної роботи

з дисципліни

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

*(для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього
середовища та збалансоване природокористування»)*

Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання контрольної роботи з дисципліни «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ» (для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. І. Батістова, Н. В. Можайкіна, А. О. Москвіна. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 112 с.

Укладачі: О. І. Батістова,
Н. В. Можайкіна,
А. О. Москвіна

Рецензент: к. е. н., доц. І. А. Островський

Методичні вказівки побудовані за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії,
протокол № 3 від 12.10.2011 р.

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	4
ОГЛЯД ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ.....	6
МАТЕРІАЛИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	18
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	34
Порядок обрання та правила виконання контрольної роботи студентами заочної форми навчання та тематика контрольних робіт.....	79
Порядок, методи й критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів з дисципліни «Економічна теорія».....	86
Залікові питання для студентів денної форми навчання та екзаменаційні питання для студентів заочної форми навчання.....	93
Глосарій термінів.....	95
Список джерел.....	111

ПЕРЕДМОВА

Методика викладання дисципліни «Економічна теорія» вимагає системного підходу до вивчення студентами кожної теми дисципліни. Для цього необхідно визначити, які питання варто висвітлити в лекціях, а які доцільно винести для обговорення на семінарах та в фіксованих виступах.

Предметом вивчення «Економічної теорії» є закономірності розвитку економічних систем, економічні закони та принципи їх функціонування, дії людей, спрямовані на ефективне господарювання за умов обмежених економічних і природних ресурсів, особливості ринкових перетворень економіки України, сучасні процеси глобалізації економічного життя суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки: вихідна, передує вивченню дисциплін «Макроекономіка», «Мікроекономіка».

Основною метою викладання курсу «Економічна теорія» є вивчення загальних основ і принципів економічного життя суспільства, розкриття закономірностей розвитку суспільного виробництва, визначення найважливіших рис соціально-економічних систем, показ зв'язку теоретичних знань і успішної дії економіки, навчання практичному втіленню знань у реальності, формування у майбутніх менеджерів глибоких економічних знань, логіки сучасного економічного мислення й економічної культури, адекватних умовам ринкових відносин у країні, навчання студентів базовим методам аналізу економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

Завданням викладання дисципліни є вивчення системи економічних законів, що дозволить одержати відповідь на питання сучасного ефективного господарювання країни і допоможе знайти оптимальний шлях розвитку економіки України.

Основними завданнями дисципліни є:

- пізнання економічної теорії як науки, її предмета, методів та функцій;
- розкриття основного змісту сучасних шкіл економічної теорії;
- аналіз закономірностей розвитку ринкової економіки;
- характеристика основних рис та особливостей розвитку постсоціалістичних економік;
- розкриття закономірностей суспільного відтворення, економічного зростання та циклічних коливань в економіці;
- сучасні процеси глобалізації світогосподарських зв'язків та шляхи вирішення загальноцивілізаційних проблем людства.

Логіка і структура дисципліни «Економічна теорія» та передбачені цією програмою методи її вивчення дають можливість студентам засвоїти необхідний обсяг науково-теоретичних знань, що обумовить можливість цілісного сприйняття процесу функціонування сучасної економіки на національному і загальносвітовому рівнях і набути норм грамотної економічної поведінки.

Економічна теорія ґрунтується на знаннях гуманітарних дисциплін і математиці.

Економічна теорія займається способами розв'язання різних задач і навчає діяти у реальності, а також є основою для подальшого успішного вивчення економічних фундаментальних дисциплін.

ОГЛЯД ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Змістовий модуль 1

Економічний розвиток: рушійні сили та стадії

Тема 1.1. Предмет економічної теорії та її використання

1. Виникнення і розвиток економічної теорії.

2. Предмет економічної теорії, його структура та еволюція визначення.

Функції економічної теорії.

3. Методи пізнання економічного життя суспільства. Економічні категорії, закони й принципи. Пізнання і використання економічних законів.

Зародження економічних знань. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Основні школи економічної теорії та їх концепції ефективного розвитку економічної системи. Сучасні напрямки, школи і течії економічної теорії. Розвиток економічної думки в Україні.

Предмет дослідження в економічній теорії. Різні підходи до його визначення й аналізу різними школами. Складові сучасної економічної теорії. Позитивна та нормативна економічна теорія. Місце економічної теорії в системі конкретно-економічних наук. Взаємозв'язок економічної теорії, економічної політики та господарської практики. Функції економічної теорії.

Основні методи пізнання соціально-економічних процесів. Мікро- та макроекономічний рівні досліджень. Емпіричні та теоретичні методи. Методи аналізу та синтезу. Метод абстракції. Єдність абстрактного і конкретного. Сходження від абстрактного до конкретного. Математичні та статистичні методи та поєднання кількісного й якісного аналізу. Системність та єдність логічного та історичного аналізу. Методи індукції і дедукції. Методи економіко-математичного моделювання та графічних зображень.

Економічні категорії, закони і принципи. Система економічних законів. Пізнання та використання економічних законів. Методологічні аспекти механізму дії та використання економічних законів людьми.

Тема 1.2. Загальні основи економічного розвитку

1. Економічні потреби та виробничі можливості суспільства
2. Економічна система: поняття та основні типи
3. Власність та її роль в економічному розвитку суспільства
4. Проблеми економіки природокористування

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їх розвитку. Економічний закон зростання потреб. Формування потреб. Ієрархія потреб за Маслоу. Суперечність між суспільними потребами й економічними ресурсами суспільства. Поняття ресурсів та їх обмеженості. Вибір альтернатив ефективного використання обмежених ресурсів та виробничих можливостей. Крива виробничих можливостей. Економічні інтереси, їх сутність та суб'єкти. Економічний статус, мотиви економічної поведінки людини. Засоби впливу на економічні інтереси. Взаємозв'язок інтересів і потреб. Єдність і суперечності інтересів економічних суб'єктів та шляхи їх розв'язання.

Економічна система, її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи. Економічні відносини як суспільна форма і спосіб організації економічної системи. Типи й еволюція економічних систем. Формаційний та цивілізаційний підходи до процесів суспільного розвитку. Етапи розвитку та гуманістична спрямованість цивілізаційного процесу.

Власність як економічна категорія. Місце та роль власності в економічній системі. Власність та право власності. Суб'єкти та об'єкти власності. Нові

об'єкта власності. Види і форми власності та форми господарювання. Плюралізм форм власності в ринковій економіці.

Людина в економічній системі як виробник, суб'єкт виробничих відносин, кінцева мета суспільного виробництва. Закони обмеження природних ресурсів, зниження енергетичної ефективності природокористування, падіння природно-ресурсного потенціалу.

Тема 1.3. Виробництво, його фактори та ефективність

1. Сутність і структура суспільного виробництва. Процес суспільного виробництва та його еволюція

2. Фактори виробництва та їх взаємодія

3. Економічна ефективність суспільного виробництва, її показники

Виробництво як основа життя та розвитку суспільства. Зміст і структура суспільного виробництва. Прості моменти процесу праці. Процес праці та процес виробництва. Матеріальне і нематеріальне виробництво. Еволюція суспільного виробництва. Сукупний суспільний продукт, його структура і показники, що його вимірюють.

Основні фактори суспільного виробництва та їх взаємозв'язок. Продуктивні сила і виробничі відносини. Засоби виробництва: предмети праці, засоби праці. Робоча сила та технологія виробництва. Виробничі та економічні відносини. Соціально-економічні, організаційно-економічні, техніко-економічні відносини. Поділ праці, спеціалізація, кооперація зв'язків у виробництві.

Ефективність суспільного виробництва та її основні економічні (продуктивність праці, фондомісткість, матеріалоемність, фінансова стійкість та ін.) та соціальні показники. Виробнича функція. Суспільне виробництво і відтворення (просте, звужене, розширене). Економічний ріст.

Тема 1.4. Форми організації суспільного виробництва та їхня еволюція

1. Натуральне та товарне виробництво: сутність та типи
2. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості
3. Закон вартості та його функції
4. Сутність і функції грошей. Закони грошового обігу

Загальні форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне, їх суть та основні риси. Умови виникнення товарного виробництва. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх спільні риси та відмінності. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства.

Економічні та неекономічні блага. Товар як фундаментальна категорія товарного виробництва. Товар та його властивості. Вартість, споживча вартість та цінність товару. Подвійний характер праці. Абстрактна, конкретна, приватна й суспільна праця. Проста й складна праця.

Альтернативні теорії формування вартості товарів та послуг. Теорія граничної корисності. Закон вартості, його сутність та функції. Механізм дії закону вартості.

Концепції виникнення та сутність грошей. Специфіка вартості грошей. Функції грошей та їх еволюція. Гроші та ціна. Ціна товару та чинники, що впливають на неї. Грошовий обіг і його закони. Грошова маса, її структура та агреговані показники. Грошовий ринок. Пропозиція та попит на гроші. Рівновага грошової та товарної мас. Модель І. Фішера, грошова система, її основні елементи та типи. Еволюція грошових систем. Види та природа сучасних грошей. Створення грошової системи в Україні.

Змістовий модуль 2

Мікроекономічний аспект розвитку економіки

Тема 2.1. Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва

1. Риси, функції, структура та інфраструктура ринку
2. Основні суб'єкти ринкової економіки
3. Держава як суб'єкт ринкового господарства

Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Ринкове господарство як компонент товарного виробництва. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Сучасний ринок, його сутність, види і структура. Типи ринків. Соціально-економічні фактори і основні структурні елементи товарного ринку. Класифікація ринків. Ринки предметів споживання і послуг, засобів виробництва, науково-технічних розробок та інформації. Фінансово-кредитний та валютний ринки. Ринок праці (робочої сили). Функції ринку: відтворювальна, регулююча, стимулююча та контролююча тощо. Ринок як сигнальна кон'юнктурно-економічна система. Моделі ринку: досконала та недосконала конкуренція (монополістична конкуренція, монополія, олігополія та ін.). Інфраструктура ринку: товарні біржі, фондові біржі, біржі праці та ін.

Основні суб'єкти ринкової економіки: домогосподарства, підприємства та держава. Домогосподарства і сім'я як суб'єкти ринкової економіки, їх цілі, функції та проблеми. Підприємства (фірми) як виробники основної маси товарів і послуг, що задовольняють потреби людини та як суб'єкти ринку.

Держава як суб'єкт ринкового господарства. Цілі, функції та механізми впливу держави на ринкову економіку. Державне регулювання ринкової економіки. Методи та інструменти державного регулювання недоліків ринку.

Тема 2.2. Механізм функціонування ринку

1. Сутність попиту і фактори, що його визначають
2. Споживчий вибір. Бюджетна лінія. Крива байдужості
3. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають
4. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага
5. Еластичність попиту і пропозиції

Попит як елемент ринку. Економічна природа попиту. Закон попиту. Чинники, які впливають на попит. Цінові та нецінові фактори впливу на попит. Крива попиту. Рух за кривою та зсув кривої попиту.

Теорія споживчого вибору. Логіка поведінки споживача. Корисність продукту. Закон спадної граничної корисності. Сутність бюджетної лінії. Крива байдужості. Карта байдужості. Виграш споживача.

Пропозиція як елемент ринку. Економічна природа пропозиції. Закон пропозиції. Чинники пропозиції. Крива пропозиції та її зсув.

Взаємодія попиту і пропозиції з ціною. Забезпечення ринкової рівноваги. Порушення ринкової рівноваги завдяки дії різних факторів в економіці. Рух кривих попиту та пропозиції та встановлення рівноваги на новому (більш високому чи більш низькому) рівні.

Еластичність попиту за ціною. Дугова, точкова та перехресна еластичність попиту. Еластичність попиту за доходом. Еластичність пропозиції та її модифікації.

Тема 2.3. Підприємство у ринковій економіці

1. Підприємницька діяльність, її сутність та різноманітність організаційних форм
2. Теорія фірми. Ресурси фірми. Капітал фірми: сутність, структура, оборот та кругообіг

3. Виробництво та виробнича функція
4. Витрати виробництва і прибуток
5. Управління фірмою. Менеджмент та маркетингова діяльність фірми

Підприємство (фірма) як основна мікроекономічна ланка країни та головна сфера ринкової трансформації її економіки. Підприємницька діяльність. Стан підприємства в перехідній та ринковій економіці. Типи приватизованих підприємств. Організаційні та правові форми підприємства та їх класифікація. Господарські товариства. Посередники на ринку. Цілі та функції підприємств.

Сутність та структура капіталу підприємств, його матеріально-речовий зміст та соціально-економічна форма. Теорії капіталу. Первісне нагромадження капіталу та особливості його нагромадження в Україні. Промисловий капітал та його кругообіг. Стадії кругообігу і функціональні форми промислового капіталу. Обороти капіталу, його сутність. Співвідношення категорій кругообігу і обороту капіталу. Швидкість обороту капіталу. Час обороту капіталу та його складові частини. Основний і оборотний капітал. Амортизація та відтворення основного капіталу. Фізичний та моральний знос основного капіталу. Амортизаційний фонд як одне з джерел відтворення основного капіталу. Природа і генезис торговельного капіталу. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура. Витрати обігу. Торговельний прибуток і його норма. Сутність і джерела позичкового капіталу. Позичковий процент. Норма позичкового проценту та його динаміка. Межі коливання. Кредитно-банківська система як сфера руху позичкового капіталу. Акціонерно-корпоративний капітал. Цінні папери акціонерних товариств. Формування акціонерного капіталу і акціонерних товариств в Україні.

Капітал і витрати виробництва. Концепції витрат виробництва. Види витрат виробництва та особливості їх динаміки. Виробнича функція. Прибуток (дохід) на капітал і фактори, що його визначають. Економічний та бухгалтерський прибуток. Маса і норма прибутку.

Маркетинг та менеджмент на підприємстві. Основні моделі управління. Вплив макроекономічної політики на підприємства (фірми). Участь держави в управлінні підприємствами.

Тема 2.4. Конкуренція і монополія у ринковій економіці

1. Конкуренція, її сутність та основні функції в ринковій економіці
2. Види економічної конкуренції
3. Монополія: причини виникнення, суть та основні форми
4. Антимонопольна політика держави

Конкуренція і монополізм як основоположні атрибути ринкової економіки. Конкуренція – антипод монополізму. Сутність і генезис економічної конкуренції. Всеохоплюючий характер конкуренції. Економічний закон конкуренції. Функції конкуренції.

Види конкуренції. Досконала або вільна і недосконала конкуренція. Суть та основні риси досконалої конкуренції. Типи ринків недосконалої конкуренції: чиста монополія, монополістична конкуренція, олігополія. Поняття монополістичної конкуренції. Цінова та нецінова конкуренція. Методи нецінової боротьби. Галузеві олігополістичні ринкові ситуації. Основні риси олігополістичної конкуренції. Неціновий характер і основні засоби олігополістичної конкуренції.

Сутність, витоки та види монополізму. Основні організаційні форми монополістичних структур. Економічна, адміністративна та природна монополія. Типи монопольних об'єднань. Монопольні ціни та монопольний прибуток. Монопольна влада. Недоліки та наслідки надмірної монополізації економіки.

Антимонопольне регулювання економіки: антимонопольна політика і антимонопольне законодавство. Антимонопольна політика в Україні.

Змістовий модуль 3

Макроекономічний рівень господарювання

Тема 3.1. Макроекономічний рівень господарювання.

Основні макроекономічні показники

1. Національне виробництво і відтворення: зміст, види та пропорції
2. Система національного рахівництва: необхідність виникнення, зміст, цілі та принципи побудови
3. Основні макроекономічні показники системи національних рахунків. Методика розрахунку основних макроекономічних показників
4. Сукупний попит та сукупна пропозиція. Макроекономічна рівновага

Національне виробництво на різних рівнях господарювання. Структурні пропорції національного виробництва. Диспропорційний розвиток та структурна перебудова національного виробництва. Сутність і багатогранність процесу суспільного відтворення. Просте, звужене та розширене відтворення. Суспільний продукт та закономірності його розширеного відтворення. Відтворення елементів економічної системи.

Система національних рахунків. Система балансів народного господарства. Необхідність виникнення системи національного рахівництва, її зміст, цілі та принципи побудови.

Основні макроекономічні показники в системі національних рахунків: валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід у використанні та ін., методика їх розрахунку та економічна сутність.

Сукупний попит, його фактори та регулювання. Сукупна пропозиція, її фактори та динаміка. Макроекономічна рівновага в моделі «сукупний попит – сукупна пропозиція».

Тема 3.2. Макроекономічна нестабільність і економічне зростання.

Інфляція, безробіття

1. Циклічний характер розвитку економіки. Економічний цикл та його фази. Класифікація економічних циклів
2. Інфляція, її сутність, причини, види і соціально-економічні наслідки
3. Безробіття, його зміст, причини, види, форми. Наслідки впливу безробіття на економіку
4. Економічне зростання: зміст, типи, чинники. Концепції та найпростіші моделі економічного зростання

Циклічність економічного розвитку. Природа і специфіка економічної динаміки. Економічні цикли макросистеми. Економічні цикли розвитку організації. Основні характеристики циклів. Малі та середні цикли. Довгі хвилі Н. Д. Кондратьєва. Основні причини коливань в економіці. Цикли і кризи. Класифікація кризових явищ. Причини виникнення криз. Управління кризами. Державна політика згладжування циклів.

Сутність, причини, типи та форми прояву інфляції. Стагфляція. Крива Лаффера. Соціально-економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна державна політика. Показники цінової динаміки. Взаємозв'язок інфляції та безробіття. Крива Філіпса.

Безробіття: суть види та наслідки. Безробіття як економічна проблема. Причини та форми безробіття. Закон Оукена. Неповна зайнятість та рівень безробіття. Зайнятість, її суть і форми. Ринок праці. Попит та пропозиція робочої сили. Державне регулювання ринку робочої сили, державна система забезпечення зайнятості та роль держави у регулюванні безробіття.

Поняття економічного зростання, його сутність. Співвідношення економічного зростання з економічним розвитком. Інтенсивний, екстенсивний та змішаний типи економічного зростання. Основні моделі економічного зростання: неокейнсіанська, неокласична, Домара-Харрода, модель Р. Солоу.

Фактори та джерела економічного зростання. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні. Споживання, заощадження та нагромадження. Інвестиції – ключова ланка перетворення структури народного господарства та передумов економічного зростання.

Тема 3.3. Основні напрями регулювання економіки

1. Фінансова система: необхідність, зміст, структура та функції фінансів. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг
2. Основи оподаткування
3. Грошовий ринок: попит на гроші, пропозиція грошей. Грошово-кредитна політика держави, її види
4. Кредитна система та її структура. Форми і функції кредиту
5. Причини нестабільності грошово-кредитної системи та заходи щодо її стабілізації

Фінанси в системі економічних відносин. Суть фінансів та їх функції. Суб'єкти та види фінансових відносин. Фінансова система. Фінанси підприємництва. Фінанси населення. Загальнодержавні фінанси. Сутність і структура державного бюджету. Державний бюджет та позабюджетні фонди. Місцеві бюджети. Державні витрати та дефіцит бюджету. Джерела покриття бюджетного дефіциту. Державний борг.

Податкова системи. Сутність і структура податків. Види податків. Податкова система в Україні.

Грошовий ринок: попит на гроші, пропозиція грошей. Види грошово-кредитної політики держави. Кредитно-грошова політика в Україні.

Суть та функції кредиту. Основні форми кредиту. Роль кредиту в сучасній ринковій економіці. Закономірності розвитку кредитної системи. Структура банківської системи та її еволюція. Банки, їх види та функції. Основні банківські операції. Банківський прибуток.

Причини нестабільності грошово-кредитної системи та заходи щодо її стабілізації: політика дорогих та дешевих грошей, маніпулювання процентною ставкою, операції на відкритому ринку та політика обов'язкових банківських резервів.

Тема 3.4. Закономірності розвитку світового господарства

1. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства
2. Основні форми міжнародних економічних відносин. Торговельний і платіжний баланс країни
3. Глобалізація економіки та загально-цивілізаційні проблеми людства
4. Проблеми інтеграції України у світове господарство

Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки. Сутність, етапи становлення та основні риси світового господарства. Транснаціональні корпорації і розвиток міжнародних виробничих зв'язків. Сучасна структура світового господарства.

Міжнародні економічні відносини та їх форми. Світова торгівля: сутність, структура та сучасні тенденції розвитку. Всесвітній ринок товарів та послуг. Торговельна політика. Теорії торгівлі. Торговельний і платіжний баланс. Міжнародний рух капіталів та інвестицій. Міжнародні кредитні відносини і механізм їх регулювання. Зміст і структура світової валютної системи. Валютні курси. Валютні ринки. Сутність, причини, форми і тенденції міграції робочої сили. Світовий ринок праці. Міжнародна передача технологій. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.

Поняття та сутність глобалізації. Позитивні та негативні наслідки процесу глобалізації. Спільне вирішення загально-цивілізаційних проблем людства.

Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство. Основні напрямки співпраці між країнами та зовнішньоекономічна політики держави.

МАТЕРІАЛИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1.

Економічний розвиток: рушійні сили та стадії

Тема 1.1. Предмет економічної теорії та її використання

План семінарського заняття

1. Виникнення і розвиток економічної теорії
2. Предмет економічної теорії, його структура та еволюція визначення
3. Функції економічної теорії
4. Методи пізнання економічного життя суспільства
5. Економічні категорії, закони й принципи. Пізнання і використання економічних законів

Питання для обговорення на семінарі

1. Що вивчає економічна теорія?
2. Розкрийте роль економічної теорії в системі економічних наук.
3. Яка функціональна роль економічної теорії у розвитку людського суспільства?
4. Назвіть та охарактеризуйте методи економічної теорії.
5. Дайте характеристику сутності економічних законів та категорій.

Нові категорії та поняття

Економіка, економічні відносини, предмет економічної теорії, мікроекономіка, макроекономіка, позитивна економіка, нормативна економіка, економічна політика, меркантилізм, фізіократія, класична школа, маржиналізм, кейнсіанство, монетаризм, інституціоналізм, аналіз і синтез, наукова абстракція, індукція та дедукція, економічна модель, соціально-економічний експеримент, економічний закон.

Теми реферативних повідомлень

1. Тракткування предмета економічної теорії різними школами економістів.
2. Економічні теорії стародавнього світу.
3. Розвиток економічної науки в Україні.
4. Структура економіки та її трансформація.
5. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних явищ та процесів.

Тема 1.2. Загальні основи економічного розвитку

План семінарського заняття

1. Економічні потреби та виробничі можливості суспільства
2. Економічна система: поняття та основні типи
3. Власність та її роль в економічному розвитку суспільства
4. Проблеми економіки природокористування

Питання для обговорення на семінарах

1. Розкрийте поняття економічних потреб як основи людської діяльності.
2. Дайте визначення закону зростання потреб. Що таке ієрархія потреб?
3. Дайте характеристику виробничим можливостям суспільства.
4. Як Ви розумієте економічні інтереси та їх взаємодію?
5. Поясніть суть і структуру економічної системи.
6. Назвіть типи економічних систем та моделі ринкової економіки.
7. Охарактеризуйте основні типи, форми і види власності в економічній системі.

Нові категорії та поняття

Економічні потреби, класифікація потреб (об'єктивні, суб'єктивні, абсолютні, дійсні, платоспроможні та ін. потреби), структура економічних потреб, пріоритетність потреб за А. Маслоу, задоволення потреб, закон

зростання потреб, економічні ресурси, обмеженість (рідкість), крива виробничих можливостей, проблема вибору, економічні інтереси, групові та індивідуальні інтереси, соціально-економічна формація, цивілізація, економічна система, продуктивні сили, виробничі відносини, господарський механізм, типи економічних систем (традиційна, ринкова, командна, змішана економіка), еволюція економічних систем, моделі ринкової економіки, власність, власність на засоби виробництва, типи та види власності, плюралізм форм власності (трудова, нетрудова, суспільна, приватна, корпоративна, державна, муніципальна, колективна, кооперативна, інтелектуальна власності), структура відносин власності, суб'єкти та об'єкти власності, право власності, приватизація, людина економічна (Homo economicus).

Теми реферативних повідомлень

1. Взаємозв'язок економічних і соціальних потреб.
2. Виробничі можливості суспільства та проблема вибору.
3. Економічні інтереси як основа економічного механізму системи.
4. Елементи економічної системи, її типи та моделі в рамках систем.
5. Вплив ступеня індустріально-економічного розвитку на еволюцію економічних систем і власність.
6. Місце власності в реформуванні економіки. Власність в Україні та проблеми її реформування.
7. Людина – основне джерело і критерій соціально-економічного прогресу.

Тема 1.3. Виробництво, його фактори та ефективність

План семінарського заняття

1. Сутність і структура суспільного виробництва. Процес суспільного виробництва та його еволюція
2. Фактори виробництва та їх взаємодія
3. Економічна ефективність суспільного виробництва, її показники

Питання для обговорення на семінарах

1. Розкрийте сутність виробництва та взаємозв'язок між працею і виробництвом.
2. Як відбувалась еволюція суспільного виробництва?
3. Назвіть фактори виробництва й охарактеризуйте їх.
4. Дайте визначення сукупного суспільного продукту, розкрийте його структуру та назвіть показники вимірювання.
5. Поясніть сутність ефективності виробництва, назвіть види та показники ефективності виробництва.
6. Що розуміється під соціальною ефективністю виробництва?

Нові категорії та поняття

Виробництво, розподіл, обмін, споживання, теорія факторів виробництва, засоби виробництва, предмети і засоби праці, робоча сила, техніко-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні відносини, структура продуктивних сил суспільства, структура виробничих відносин, сукупний суспільний продукт, кінцевий продукт, валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, необхідний продукт, додатковий продукт, фактори ефективності виробництва, система показників ефективності виробництва (продуктивність праці, фондівіддача, матеріаломісткість, рентабельність та ін.), соціальна ефективність виробництва, виробнича функція.

Теми реферативних повідомлень

1. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
2. Процес виробництва та його продукт.
3. Розвиток суспільного виробництва: рушійні сили та етапи.
4. Ефективність виробництва та її показники в сучасних умовах.
5. Підприємницькі здібності як особливий фактор виробництва.

Тема 1.4. Форми організації суспільного виробництва та їхня еволюція

План семінарського заняття

1. Натуральне та товарне виробництво: сутність і типи
2. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості
3. Закон вартості та його функції
4. Сутність і функції грошей. Закони грошового обігу

Питання для обговорення на семінарах

1. Опишіть натуральну форму господарства та назвіть причини й умови, на базі яких здійснився перехід до товарної форми виробництва.
2. Розкрийте сутність економічних та неекономічних благ.
3. Дайте характеристику товару і його властивостям
4. Перелічіть і опишіть теорії вартості, визначте і дайте характеристику дії закону вартості.
5. Як Ви розумієте ціну товару, назвіть чинники, що впливають на неї.
6. Розкрийте сутність, перелічіть функції та назвіть форми існування грошей.
7. Розкрийте суть закону товарно-грошового обігу.
8. Охарактеризуйте грошову систему та її основні елементи.

Нові категорії та поняття

Натуральне господарство, товарне виробництво, економічні блага, неекономічні блага, товар, властивості товару (вартість, споживча вартість, мінова вартість), теорія витрат виробництва, функціональна й еволюційна концепції, проста, випадкова або одинична, проста або розгорнута, загальна форми вартості, бартерний обмін, закон вартості, закон економії часу, конкретна та абстрактна праця, функції грошей (міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб заощадження, світові гроші), паперові гроші, золотий паритет, емісія грошей, грошова маса, грошовий ринок, кредитні гроші, вексель, банкнота, теорії грошей (раціоналістична, державна, еволюційного

походження), валютний курс, система золотого стандарту, закон грошового обігу, інфляція, нуліфікація, девальвація, дефляція.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність та форми виявлення рушійних сил товарного виробництва.
2. Механізми ціноутворення в ринковій економіці.
3. Характеристика теорій вартості.
4. Становлення й еволюція грошових відносин.
5. Грошова система та структура грошової маси.
6. Ринок грошей та грошова система України.
7. Гроші та бартер в сучасній економіці.
8. Електронні гроші та форми їх використання.

Змістовий модуль 2

Мікроекономічний аспект розвитку економіки

Тема 2.1. Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва

План семінарського заняття

1. Риси, функції, структура та інфраструктура ринку
2. Основні суб'єкти ринкової економіки
3. Держава як суб'єкт ринкового господарства

Питання для обговорення на семінарах

1. Розкрийте суть, функції й умови формування ринку.
2. Дайте класифікацію ринків, охарактеризуйте структуру й моделі ринку.
3. Що Ви розумієте під інфраструктурою ринка?
4. Назвіть суб'єкти ринкового господарства.
5. При яких обставинах необхідне державне регулювання ринкової економіки?

Нові категорії та поняття

Ринок, базові елементи ринку, об'єкти ринкових відносин, суб'єкти ринкових відносин (фірми, домогосподарства, держава), умови функціонування ринку (свобода вибору, конкуренція, вільне ціноутворення), функції ринку, класифікація ринків, взаємозв'язок елементів ринкової системи, моделі ринків, кон'юнктура ринку, структура ринку, інфраструктура ринку, «провали» ринку, державне регулювання ринку.

Теми реферативних повідомлень

1. Історичний процес формування та розвитку ринку.
2. Ринкове господарство як невід'ємний компонент товарного виробництва.
3. Основні елементи ринкового господарства.
4. Теорія ринкових структур.
5. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
6. Тіньовий ринок як фактор порушення ринкової рівноваги.
7. Державне регулювання недоліків ринку.

Тема 2.2. Механізм функціонування ринку

План семінарського заняття

1. Сутність попиту і фактори, що його визначають
2. Споживчий вибір. Бюджетна лінія. Крива байдужості
3. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають
4. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага
5. Еластичність попиту і пропозиції

Питання для обговорення на семінарах

1. Сутність та закони попиту та пропозиції в ринковій економіці.
2. Еластичність попиту та пропозиції та її типи.
3. Діалектика залежності попиту і пропозиції. Теорія загальної рівноваги.

4. Теорія споживчого вибору.
5. Поняття бюджетної лінії та кривої байдужості. Рівновага споживача.

Нові категорії та поняття

Попит, пропозиція, закон попиту, закон пропозиції, еластичність попиту та пропозиції, взаємозв'язок попиту та пропозиції, ринкова рівновага, рівноважна ціна, втрата ринкової рівноваги, надлишок, дефіцит, цінові фактори попиту та пропозиції, нецінові фактори попиту та пропозиції, споживчий вибір, гранична та загальна корисності, бюджетна лінія, крива байдужості, карта байдужості, рівновага споживача.

Теми реферативних повідомлень

1. Попит та пропозиція як основні елементи ринкового господарства.
2. Ринкова рівновага та моделі її встановлення.
3. Причини порушення ринкової рівноваги.
4. Теорія еластичності.
5. Теорія поведінки споживача.

Тема 2.3. Підприємство у ринковій економіці

План семінарського заняття

1. Підприємницька діяльність, її сутність та різноманітність організаційних форм
2. Теорія фірми. Ресурси фірми. Капітал фірми: сутність, структура, оборот та кругообіг
3. Виробництво та виробнича функція
4. Витрати виробництва і прибуток
5. Управління фірмою. Менеджмент та маркетингова діяльність фірми

Питання для обговорення на семінарах

1. Сутність підприємницької діяльності, стан підприємництва в перехідній та ринковій економіці.
2. Теорія фірми, різноманітність організаційних форм підприємств.
3. Капітал і тенденції його розвитку. Кругообіг і оборот капіталу. Основний та оборотний капітал. Знос і амортизація основного капіталу.
4. Капітал сфери обігу. Нагромадження капіталу.
5. Витрати виробництва і прибуток.
6. Менеджмент та маркетинг на підприємстві.

Нові категорії та поняття

Підприємство (фірма), форми підприємств (корпорація, товариство та ін.), партнерство, індивідуальне володіння, ізокванта, ізокоста, ефект масштабу, капітал, кругообіг і оборот капіталу, форми капіталу, види капіталу (фіктивний, постійний, змінний, основний, оборотний), знос фізичний і моральний, сфера виробництва, сукупний та граничний продукт, необхідний час, прибутковий час, витрати виробництва (зовнішні, внутрішні, сукупні, середні, граничні), доходи підприємців (сукупні, середні, граничні), прибуток (нормальний, економічний, бухгалтерський), максимізація прибутку, норма прибутку, капітал сфери обігу (торговельний, позичковий, акціонерний), реструктуризація підприємств, менеджмент, маркетинг, консалтинг, контролінг, інжиніринг.

Теми реферативних повідомлень

1. Становлення і розвиток підприємництва та конкурентного середовища в економіці постсоціалістичних країн.
2. Вплив макроекономічної політики на підприємства.
3. Фірми в умовах ринку: сучасні тенденції розвитку.
4. Капітал підприємства: основні теорії, структура, кругообіг і оборот капіталу.
5. Витрати та прибуток як економічні категорії.
6. Управління фірмою.

Тема 2.4. Конкуренція і монополія у ринковій економіці

План семінарського заняття

1. Конкуренція, її сутність та основні функції в ринковій економіці
2. Види економічної конкуренції
3. Монополія: причини виникнення, суть та основні форми
4. Антимонопольна політика держави

Питання для обговорення на семінарах

1. Суть і економічний закон конкуренції. Види конкуренції.
2. Основні функції конкуренції.
3. Закономірність виникнення й економічна природа монополізму. Види монополій.
4. Основні організаційні форми монополістичних об'єднань.
5. Антимонопольне регулювання економіки.

Нові категорії та поняття

Конкуренція, функції конкуренції, форми конкуренції, види конкуренції, досконала та недосконала конкуренція, монополія, олігополія, монополістична конкуренція, види монополій, форми монополій (адміністративна, природна, економічна), типи монопольних об'єднань (трести, картелі, синдикати, корпорації), монопольна ціна, монопольний прибуток, дискримінація, війна цін, антимонопольне регулювання, антимонопольне законодавство.

Теми реферативних повідомлень

1. Конкуренція як важливий чинник ефективного функціонування ринку.
2. Методи конкурентної боротьби та особливості конкуренції в Україні.
3. Ринкові структури недосконалої конкуренції.
4. Сутність монополії та проблеми монополізації національної економіки.
5. Антимонопольне регулювання економіки й антимонопольна політика України.

Змістовий модуль 3.

Макроекономічний рівень господарювання

Тема 3.1. Макроекономічний рівень господарювання. Основні макроекономічні показники

План семінарського заняття

1. Національне виробництво і відтворення: зміст, види та пропорції
2. Система національного рахівництва: необхідність виникнення, зміст, цілі та принципи побудови
3. Основні макроекономічні показники системи національних рахунків. Методика розрахунку основних макроекономічних показників
4. Сукупний попит та сукупна пропозиція. Макроекономічна рівновага

Питання для обговорення на семінарах

1. Суспільне виробництво та сутність процесу суспільного відтворення.
2. Макроекономічні показники розвитку економіки і методи їх визначення.
3. Сукупний попит, його фактори та регулювання.
4. Сукупна пропозиція, її фактори та динаміка.
5. Макроекономічна рівновага в моделі «сукупний попит – сукупна пропозиція».

Нові категорії та поняття

Національне виробництво, структура національного виробництва, відтворення, типи відтворення (просте, звужене та розширене), індивідуальне відтворення, система національних рахунків, показники макроекономічного рівня господарювання (валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід, особистий дохід у розпорядженні), дефлятор, номінальний та реальний ВВП, сукупний попит, сукупна пропозиція, макроекономічна рівновага.

Теми реферативних повідомлень

1. Суспільне виробництво та його структура.
2. Відтворення елементів економічної системи.
3. Макроекономічний рівень господарювання і система національних рахунків.
4. Основні макроекономічні показники в системі національних рахунків та методики їх розрахунку.
5. Макроекономічний аналіз: сукупний попит та сукупна пропозиція.

Тема 3.2. Макроекономічна нестабільність і економічне зростання.

Інфляція, безробіття

План семінарського заняття

1. Циклічний характер розвитку економіки. Економічний цикл та його фази. Класифікація економічних циклів
2. Інфляція, її сутність, причини, види і соціально-економічні наслідки
3. Безробіття, його зміст, причини, види, форми. Наслідки впливу безробіття на економіку
4. Економічне зростання: зміст, типи, чинники. Концепції та найпростіші моделі економічного зростання

Питання для обговорення на семінарах

1. Циклічність економічного розвитку. Державна політика згладжування циклів.
2. Кризи: визначення, класифікація та причини виникнення. Управління кризами.
3. Інфляція як фактор макроекономічної нестабільності. Соціально-економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.
4. Безробіття: суть, види та наслідки. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.
5. Економічне зростання: сутність, типи і фактори. Основні моделі економічного зростання.

Нові категорії та поняття

Циклічні коливання, циклічність, теорії циклів, фази циклів (криза, депресія, поживавлення, підйом), регулювання циклів, інфляція, види інфляції, темпи інфляції (помірна, галопуюча та гіперінфляція), ефект Фішера, зайнятість, безробіття, крива Філіпса, види безробіття, рівень безробіття, ринок праці, відтворення робочої сили, економічне зростання, показники економічного зростання, моделі економічного зростання, типи економічного зростання (екстенсивний, інтенсивний, змішаний), економічна рівновага.

Теми реферативних повідомлень

1. Природа і специфіка економічної динаміки.
2. Безробіття як економічна проблема.
3. Державне регулювання ринку робочої сили та державна система забезпечення зайнятості.
4. Роль держави у регулюванні відтворення робочої сили.
5. Соціально-економічні наслідки інфляції та державна антиінфляційна політика.
6. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні.

Тема 3.3. Основні напрями регулювання економіки

План семінарського заняття

1. Фінансова система: необхідність, зміст, структура та функції фінансів. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг
2. Основи оподаткування
3. Грошовий ринок: попит на гроші, пропозиція грошей. Грошово-кредитна політика держави, її види
4. Кредитна система та її структура. Форми і функції кредиту
5. Причини нестабільності грошово-кредитної системи та заходи щодо її стабілізації

Питання для обговорення на семінарах

1. Суть фінансів, їх структура та функції. Фінансова система.
2. Бюджетна та податкова системи. Податково-бюджетна політика України.
3. Бюджетний дефіцит та державний борг: напрями вирішення проблеми.
4. Закономірності розвитку кредитної системи, її структура та кредитно-грошова політика в Україні.
5. Структура банківської системи та її еволюція.

Нові категорії та поняття

Фінанси, функції фінансів (розподільча, контролююча, стимулююча, фіскальна), фінансова система, принципи фінансової системи, централізовані фінанси, децентралізовані фінанси, державний бюджет, державні витрати, бюджетний дефіцит, державний борг, податки, види податків, податково-бюджетна політика, кредит, форми кредиту, функції, кредиту, банки, кредитно-банківська система, гроші, попит та пропозиція грошей, грошовий ринок, грошово-кредитна політика.

Теми реферативних повідомлень

1. Фінанси в системі економічних відносин.
2. Сутність і структура державного бюджету. Джерела покриття державного боргу.
3. Сутність і структура податків. Податкова система в Україні.
4. Роль кредиту в сучасній ринковій економіці.
5. Банківська система та її основні елементи.

Тема 3.4. Закономірності розвитку світового господарства

План семінарського заняття

1. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства

2. Основні форми міжнародних економічних відносин. Торговельний і платіжний баланс країни
3. Глобалізація економіки та загальноцивілізаційні проблеми людства
4. Проблеми інтеграції України у світове господарство

Питання для обговорення на семінарах

1. Сутність, етапи становлення, основні риси та структура світового господарства.
2. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства.
3. Світова торгівля: сутність та структура. Теорії торгівлі.
4. Міжнародна валютна система та міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини.
5. Міжнародна міграція капіталу та інвестиційна політика держави.
6. Міграція населення і світовий ринок праці.
7. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
8. Зовнішньоекономічна політика держави.
9. Сучасна глобалізація світогосподарських зв'язків і загальноцивілізаційні проблеми людства.

Нові категорії та поняття

Світове господарство, структура світового господарства, угруповання країн, критерії розвитку, міжнародні економічні відносини, міжнародний поділ праці, міжнародна спеціалізація, міжнародна кооперація, форми міжнародних економічних відносин, транснаціональні корпорації, транснаціональні банки, глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція, світовий ринок, свобода торгівлі, протекціонізм, теорії торгівлі, міграція робочої сили, платіжний баланс, торговий баланс, міжнародні організації, зовнішньоекономічна політика, загальноцивілізаційні проблеми людства.

Теми реферативних повідомлень

1. Світове господарство: сутність та структура.
2. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки.
3. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.
4. Сучасні тенденції розвитку світової торгівлі. Торговельний і платіжний баланс.
5. Проблеми міжнародної міграції капіталу.
6. Сутність і причини, форми і тенденції розвитку міграції робочої сили.
7. Глобалізація світогосподарських зв'язків: зло чи благо?
8. Взаємопов'язаний характер, економічні основи та шляхи вирішення глобальних проблем сучасності.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1.

Економічний розвиток: рушійні сили та стадії

Тема 1.1. Предмет економічної теорії та її використання

Контрольні запитання і завдання

1. Яке місце займає економіка у функціонуванні сучасного суспільства?
2. Еволюційний розвиток економічної теорії.
3. Назвіть об'єкт, предмет і основні функції економічної теорії.
4. Які загальнонаукові методи використовує економічна теорія?
5. Дайте характеристику основних та спеціальних методів економічної теорії.

Тестові завдання

У межах якої економічної школи була обґрунтована необхідність державного регулювання економічної системи:

- а) неокласичної;
- б) кейнсіанської;
- в) протекціонізму;
- г) монетаризму.

Яку економічну школу характеризує твердження, що держава не повинна втручатися в економіку, а рівновага встановлюється природним чином:

- а) класичну;
- б) меркантилістів;
- в) історичну;
- г) протекціоністів.

Виберіть найбільш точне визначення економічної теорії:

- а) наука про управління економікою;
- б) наука про проблеми дефіциту і вибору;
- в) суспільна наука, що вивчає мікро- і макроекономіку;
- г) суспільна наука про проблеми найповнішого задоволення потреб в умовах обмеженості ресурсів.

Яке з цих положень не має відношення до визначення предмета економічної теорії:

- а) ефективне використання ресурсів;
- б) необмежені виробничі ресурси;
- в) максимальне задоволення потреб;
- г) духовні потреби.

Яке з визначень найповніше характеризує предмет загальної економічної теорії:

- а) це наука про динаміку матеріальних і духовних потреб людини;
- б) це наука про мотивацію поведінки людини;
- в) це наука про виробництво і критерії розподілу вироблюваних благ;
- г) це наука про найбільш загальні закони розвитку людського суспільства в умовах обмеженості ресурсів.

Економічний закон – це:

- а) узагальнені поняття, що теоретично відображають реальні економічні стосунки;
- б) причиново-наслідковий зв'язок між явищами економічному життю;
- в) виділення загальних закономірностей з окремих випадків і подій;
- г) пояснення, класифікація окремих подій, фактів за допомогою загальних понять.

Яка функція економічної теорії полягає у виявленні недоліків попередніх форм господарювання з метою уникнення помилок при розробці нових способів практичних перетворень в економіці:

- а) методологічна;
- б) теоретико-пізнавальна;
- в) матеріально-практична;
- г) критична.

Яка функція економічної теорії відповідає за формування масової економічної свідомості:

- а) теоретико-пізнавальна;
- б) прогностична;
- в) духовно-практична;
- г) методологічна.

Шлях пізнання від загального до окремого дає метод:

- а) синтезу;
- б) аналізу;
- в) дедукції;
- г) індукції.

Тема 1.2. Загальні основи економічного розвитку

Контрольні запитання і завдання

1. Як Ви розумієте обмеженість ресурсів і безмежність потреб. Визначте основні напрямки впливу потреб на виробництво.
2. Що таке крива виробничих можливостей?
3. Які Ви знаєте системи організації господарського життя?
4. Назвіть головні відмінності ринкової економіки від адміністративно-командної. Що ви розумієте під "змішаною" економікою?

5. Охарактеризуйте основні моделі ринкової економіки.
6. Яку структуру мають відносини власності? У чому полягає сутність історичної еволюції відносин власності?
7. Розкрийте зміст та економічні переваги корпоративної форми власності.
8. Покажіть роль і місце державної власності в соціально-орієнтованій ринковій економіці.
9. Як змінюються місце і роль людини у процесі становлення і розвитку постіндустріальної цивілізації?

Тестові завдання

Потребами, які відповідають світовому рівню, є:

- а) дійсні;
- б) платоспроможні;
- в) світові;
- г) абсолютні.

Обмеженість ресурсів означає, що:

- а) у суспільстві вони є в такій кількості, якої недостатньо для виробництва необхідних товарів і послуг;
- б) з їх допомогою неможливе одночасне і повне задоволення всіх наявних потреб;
- в) ресурсів вистачає тільки на виробництво предметів споживання;
- г) всі відповіді правильні.

Лінія виробничих можливостей показує:

- а) точні кількості 2 товарів, які суспільство має намір виробляти;
- б) кращу з можливих комбінацій 2 товарів;
- в) альтернативну комбінацію товарів за наявності певної кількості ресурсів;
- г) час, коли вступає в дію закон спадної продуктивності чинників виробництва.

Економічні відносини проявляються через:

- а) певні ролі, які виконують економічні суб'єкти;
- б) лінію поведінки суб'єктів;
- в) економічні інтереси людей;
- г) мотиви людей.

Способи реалізації економічних інтересів утворюють:

- а) економічні стосунки;
- б) економічний статус людини;
- в) економічний механізм певної системи;
- г) економічну структуру суспільства.

Якщо економіка рухається по опуклій кривій виробничих можливостей вправо і вниз, то це означає, що:

- а) альтернативні витрати знижуються;
- б) альтернативні витрати збільшуються;
- в) альтернативні витрати постійні;
- г) немає правильної відповіді.

Який з приведених прикладів характеризує економічну систему?

- а) система громадських організацій і партій;
- б) форма власності на засоби виробництва і рівень продуктивних сил суспільства;
- в) сукупність соціально-культурних інститутів;
- г) механізм координації господарських обов'язків.

Якщо економічна влада централізована, основним економічним суб'єктом виступає держава, ринок не виконує функцію регулятора економіки, а в поведінці економічних суб'єктів загальний інтерес домінує над особистим, то це:

- а) ринкова економіка (чистий капіталізм);

- б) змішана економіка;
- в) традиційна економіка;
- г) командна економіка.

Яке з визначень характеризує суть соціального-ринкового господарства?

- а) регулювання економічних відносин на мікрорівні економічними законами ринку, а на макрорівні законами держави;
- б) мінімум державного втручання в економіку;
- в) досягнення високого рівня добробуту для переважної більшості членів суспільства в умовах економічних свобод і на основі конкурентного порядку;
- г) націленість виробництва на забезпеченість населення товарами першої необхідності.

Панування машин і механізмів у виробництві є ознакою:

- а) постіндустріальної цивілізації;
- б) аграрної цивілізації;
- в) індустріальної цивілізації;
- г) інформаційної цивілізації.

Власність в економічному сенсі – це:

- а) концентрація людської праці, яка представлена в речі;
- б) приналежність речі людині;
- в) система стосунків між людьми з приводу привласнення речей;
- г) економічні стосунки між людьми (стосунки з приводу привласнення і відчуження економічних благ), які відображені в речі.

Права власності – це:

- а) право застосування корисних властивостей блага для себе;
- б) право вирішувати, хто і як забезпечуватиме використання блага;
- в) право володіти результатами від використання блага;

г) всі відповіді правильні.

Якщо яке-небудь майно взяте в оренду, то орендар:

- а) є потенційним власником;
- б) розпоряджається споживчою вартістю майна;
- в) є повним власником;
- г) розпоряджається цінністю цього майна (може продати його або подарувати).

Виділіть негативні прояви приватної власності для економіки в цілому:

- а) майнова диференціація власників;
- б) жорстка залежність добробуту власника від результатів виробничої діяльності;
- в) сприяння розвитку заповзятості;
- г) посилення конкурентної боротьби.

Повернення до державної власності приватизованих об'єктів є:

- а) приватизацією;
- б) націоналізацією;
- в) денаціоналізацією;
- г) реприватизацією.

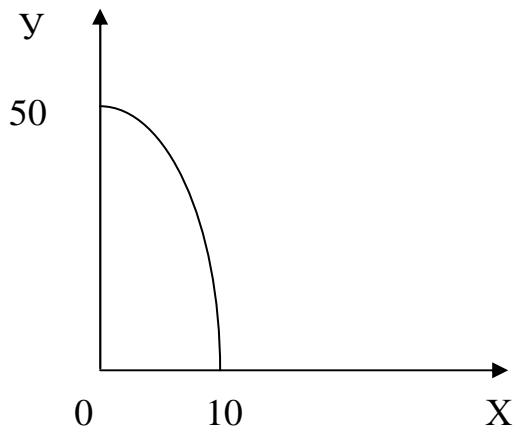
Існування державної власності обумовлене:

- а) наявністю капіталомістких і нерентабельних галузей;
- б) необхідністю вирішення загальнонаціональних і соціальних завдань, підтримка рівня життя населення;
- в) прагнення збільшити державні доходи;
- г) всі відповіді правильні.

Завдання

1. Дана крива виробничих можливостей (КВМ).

Що відбудеться з КВМ, якщо:

- а) у галузі, що виробляє товар У, НТП дозволить збільшити кількість продуктів до 60 од.
- б) у галузі, що виробляє товар Х, залучення додаткових ресурсів дозволить збільшити кількість Х до 20 од.
- в) ці процеси відбудуться в обох галузях?

2. У якійсь гіпотетичній країні виготовляються тільки два товари: велосипеди і пральні машини. Всі наявні ресурси використовуються повністю. Варіанти виробничих комбінацій приведені в таблиці.

А) Накресліть криву виробничих можливостей.

Б) Відшукайте на графіку точку М (80 велосипедів і 30 пральних машин). Про що свідчить ця точка?

В) Відшукайте на графіку точку N (30 велосипедів і 20 пральних машин). Про що свідчить ця точка?

Г) Знайдіть альтернативні витрати. Що показує їх динаміка?

Таблиця 1

Варіанти вибору	Велосипеди (шт.)	Пральні машини (шт.)	Альтернативні витрати
А	100	0	
В	90	10	
С	75	20	
Д	55	30	
Е	0	40	

Тема 1.3. Виробництво, його фактори та ефективність

Контрольні запитання і завдання

1. Що є процесом праці? Якщо процес праці здійснюється в певній суспільній формі, то чим він виступає в цьому випадку?
2. Що входить до складу продуктивних сил суспільства?
3. Як впливає НТР на зміну місця і ролі людини в процесі виробництва?
4. У чому полягає двоїстість процесу виробництва?
5. Що ви розумієте під виробництвом і суспільним продуктом?
6. У чому відмінність показника валовий суспільний продукт від чистого продукту або національного доходу?
7. Розшифруйте поняття ефективність виробництва, назвіть основні її показники. Чому важливо враховувати соціальну ефективність виробництва?

Тестові завдання

Що не входить до складу засобів виробництва:

- а) робоча сила;
- б) предмети праці;
- в) засоби праці;
- г) знаряддя праці.

З переліку визначень вкажіть те, яке характеризує робочу силу:

- а) те, на що направлена праця;
- б) те, чим людина впливає на предмет праці;
- в) доцільна діяльність людини;
- г) здібність людини до праці.

Що не відноситься до соціально-економічних виробничих стосунків:

- а) феодальні;
- б) стосунки на базі капіталістичного виробництва;

- в) організація виробництва;
- г) ринковий тип виробничих стосунків.

У чому полягає двоїстість процесу виробництва?

- А) у взаємозалежності і взаємному впливі чинників виробництва на процес праці;
- б) у безпосередньому використанні чинників виробництва;
- в) у процесі виробництва створюються певні блага і формується їх вартість;
- г) у характері з'єднання чинників виробництва.

Частина суспільного продукту, яка використовується для накопичення і розширення виробництва, – це:

- а) матеріальні витрати;
- б) чистий продукт;
- в) необхідний продукт;
- г) додатковий продукт.

Якою є економічна мета, якщо суспільство прагне мінімізувати витрати і максимізувати віддачу від обмежених виробничих ресурсів:

- а) досягнення повної зайнятості;
- б) підтримка економічного зростання;
- в) підвищення економічної безпеки;
- г) підвищення економічної ефективності.

Який показник характеризує ефективність використання робочої сили:

- а) фондомісткість;
- б) рентабельність;
- в) продуктивність праці;
- г) трудомісткість.

Чим зумовлена необхідність зміни технічної будови виробництва?

- А) посиленням суспільного розподілу праці;
- б) зростанням вимог до кваліфікації та компетенції людини;
- в) досягнутим рівнем розвитку продуктивних сил у суспільстві;
- г) науково-технічною революцією.

Завдання

1. За 8 годин робітник виготовляє 8 виробів. Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо продуктивність праці зросте в 2 рази? Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо інтенсивність праці збільшиться в 1,5 рази?

2. За 8 годин виробляється 16 виробів загальною вартістю 80 гривень. Яка вартість денної продукції та 1 виробу, якщо:

- продуктивність праці зросте в 2 рази;
- інтенсивність праці збільшиться в 1,5 разів?

3. Вартість основних виробничих фондів – 100 тис. грн.

Чисельність тих, що працюють – 600 чоловік.

Обсяг чистої продукції – 1200 тис. грн.

Визначте рівень продуктивності праці, фондівіддачу і фондомісткість.

Тема 1.4. Форми організації суспільного виробництва та їхня еволюція

Контрольні запитання і завдання

1. Чим відрізняється товарне виробництво від натурального? Які умови і причини існування товарного виробництва? Чи можлива заміна товарної форми господарства на яку-небудь іншу?
2. Дайте визначення товару. Якими властивостями він володіє?
3. Чим відрізняється економічне благо від неекономічного?

4. У чому полягає двоїста природа праці? Дайте визначення конкретної й абстрактній праці. Що таке проста і складна праця?
5. Як утворюється вартість товару? Які теорії вартості Ви знаєте? Як впливають на величину вартості товару продуктивність та інтенсивність праці? Що таке суспільно необхідний робочий час?
6. Як розвиток товарного виробництва й обміну призвів до виникнення грошей? Що таке гроші, розкрийте їх сутність?
7. Які функції грошей Ви знаєте? У яких формах можуть існувати гроші? З яких елементів складається грошова маса? Як Ви розумієте грошу систему?
8. Розкрийте закон товарно-грошового обігу, які функції він виконує?
9. Що ви розумієте під інфляцією? Її причини та наслідки.

Тестові завдання

Натуральне господарство не спирається на:

- а) внутрішнє споживання продукції;
- б) безкоштовне привласнення;
- в) розвинутий поділ праці;
- г) відірваність суб'єктів.

Товар – це:

- а) річ, що володіє споживчою вартістю або корисністю;
- б) річ, що є продуктом людської праці;
- в) річ, що обмінюється на іншу річ або гроші;
- г) благо, що не є продуктом праці, але корисне людині.

Витрати суспільно необхідної праці визначають величину:

- а) вартості;
- б) мінової вартості;
- в) споживної вартості;
- г) конкретної вартості.

Теорія, що обмежує значення грошей статистичним впливом на ціни, має назву:

- а) еволюційна;
- б) кількісна;
- в) номіналістична;
- г) раціоналістична.

Гроші – це:

- а) особливий товар, який має властивості вартості та споживної вартості;
- б) капітал;
- в) особливий товар, який виконує роль загального еквівалента;
- г) паперові знаки золота.

Що відноситься до сутності грошей:

- а) особливий товар;
- б) втілення багатства;
- в) загальний еквівалент;
- г) суспільне втілення вартості.

На сьогодні функцію світових грошей виконують:

- а) золоті злитки;
- б) електронні гроші;
- в) резервні валюти;
- г) всі відповіді неправильні.

До функцій грошей не відноситься:

- а) міра вартості;
- б) засіб накопичення;
- в) засіб платежу;
- г) засіб розподілу.

Функція грошей при розриві в часі актів купівлі й продажу має назву:

- а) засіб нагромадження;
- б) засіб обігу;
- в) засіб платежу;
- г) міра вартості.

Які з перерахованих благ володіють меншою ліквідністю:

- а) золото;
- б) нерухомість;
- в) коштовності;
- г) гроші.

Які з перерахованих благ володіють абсолютною ліквідністю:

- а) акції;
- б) облігації;
- в) гроші;
- г) товари першої необхідності.

Якщо номінальна вартість грошей не зміниться, а ціни на товари і послуги зростуть в 2 рази, то купівельна спроможність грошей:

- а) зросте в 2 рази;
- б) впаде в 2 рази;
- в) впаде в 4 рази;
- г) не зміниться.

Відмінність між грошима і «квазі-грошима» полягає в тому, що:

- а) гроші на відміну від «майже грошей» можна витратити безпосередньо;
- б) «майже гроші» включають депозити на банківських рахунках, тоді як гроші не включають їх;
- в) гроші обертаються швидше «майже грошей»;

г) «майже гроші» – це нерозмінні паперові гроші на відміну від грошей.

Завдання

1. Як зміниться мінова вартість товарів 18 олівців = 50 зошитів, якщо $18 = \text{constant}$?

а) вартість олівців зросте в 2 рази?

б) вартість олівців впаде в 2 рази, а вартість зошитів зросте в 2 рази?

в) вартість зошитів впаде в 2 рази?

г) вартість олівців зросте в 2 рази, а вартість зошитів впаде в 2 рази?

2. Сума цін на товари, що знаходяться в обігу, складає 300 тис. гр. од.; сума цін на товари, що продані в кредит, – 200 тис. гр. од.; сума цін на товари, термін сплати за якими наступив, – 10 тис. гр. од., а платежі, що взаємопогаються – 15 тис. гр. од. Одна грошова одиниця здійснює в середньому 25 оборотів за рік. Знайдіть кількість грошей, необхідних для обігу. Що відбудеться в економіці, якщо в обіг буде випущено 15 тис. гр. од.?

3. Металева і паперова готівка складає 215 од.

Внески на рахівницях ощадних кас – 800 од.

Чекові внески – 1615 од.

Дрібні термінові внески – 2382 од.

Крупні термінові внески – 620 од.

Сформулюйте грошові агрегати M1; M2; M3.

Змістовий модуль 2

Мікроекономічний аспект розвитку економіки

Тема 2.1. Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва

Контрольні запитання і завдання

1. Чи є різниця між поняттями: "ринкова економіка" і "товарна економіка"?
2. Якими є загальні елементи ринкового господарства і механізм дії останнього?
3. Які Ви знаєте ринкові форми і способи ринкової поведінки економічних суб'єктів?
4. Чому сучасний ринок вважається полісистемним утворенням з надзвичайно багатою структурою?
5. Яку роль відіграє конкуренція у розвитку сучасного ринкового господарства?
6. Чому в сучасному ринковому господарстві існують тіньові відносини та зв'язки?

Тестові завдання

Що таке ринок?

- А) сукупність покупців і продавців товарів і послуг;
- б) місце, де відбувається обмін товарів;
- в) організаційно-економічні форми обміну товарів і послуг;
- д) всі відповіді правильні.

Що не належить до принципів ринкової економіки?

- А) лібералізація цін;
- б) відносини партнерства;
- в) державне регулювання ринкових відносин;
- г) централізований розподіл матеріальних і фінансових ресурсів.

Які економічні передумови необхідні для виникнення ринкової форми господарювання?

- а) висока ефективність виробництва;
- б) суспільний розподіл праці;
- в) приватна власність;
- г) немає правильної відповіді.

Що не є функцією ринку?

- а) обмін товарів і послуг;
- б) інформація про необхідні суспільству товари і послуги;
- в) стимулювання підвищення ефективності виробництва;
- г) планове регулювання потоків товарів, послуг і прибутку.

Що належить до одного з видів ринку?

- а) ринок водних ресурсів;
- б) ринок засобів виробництва;
- в) ринок лісових угідь;
- г) немає правильної відповіді.

До функцій держави в ринковій економіці не відноситься:

- а) законотворча діяльність;
- б) підтримка конкурентного середовища;
- в) встановлення цін на продукцію приватного сектора;
- г) антициклічне регулювання економіки.

Ринкова структура з малою кількістю продавців і безліччю покупців є:

- а) поліполією;
- б) олігополією;
- в) монополією;
- г) дуополією.

Тема 2.2. Механізм функціонування ринку

Контрольні запитання і завдання

1. Суть попиту та пропозиції та їх взаємодія.
2. Чим зумовлюються напрям, нахил та зсув графічних кривих ринкового попиту та ринкової пропозиції?
3. Розкрийте значення поняття цінової еластичності для характеристики кількісної динаміки ринкового попиту та ринкової пропозиції. Які види цінової еластичності Ви знаєте? Як Ви розумієте нецінову еластичність?
4. Назвіть види та призначення цін, що використовуються на ринку. Яка роль ціни рівноваги у формуванні економічних зв'язків виробника (продавця) і споживача (покупця)?
5. У чому полягає корисність? Як ви розумієте теорію граничної корисності?
6. Що таке бюджетна лінія?
7. Що характеризує крива (карта) байдужості?

Тестові завдання

Що таке попит?

- а) потреба споживача;
- б) переваги споживача;
- в) бажання і переваги покупця;
- г) потреба покупця, яка забезпечена платіжними засобами.

Студент уважно стежить за своїми витратами. Коли ціни на продукти харчування зросли на 2%, він скоротив їх покупку на 1%. Для студента попит на продукти харчування:

- а) нееластичний, а його витрати збільшуються;
- б) еластичний, а його витрати скорочуються;
- в) має одиничну еластичність, а його витрати не змінюються;
- г) нееластичний, а його витрати скорочуються.

Закон попиту описує:

- а) непропорційну залежність між ціною і обсягом попиту;
- б) пряму залежність між ціною і обсягом попиту;
- в) зворотну залежність між ціною і обсягом попиту;
- г) пряму пропорційну залежність між ціною і обсягом попиту.

Зміна якого чинника не викликає зрушення кривої попиту?

- А) смаків і переваг споживачів;
- б) розміру і розподілу національного доходу;
- в) ціни товару;
- г) чисельності або віку споживачів.

Якщо два товари є взаємозамінними, то підвищення ціни одного призведе до:

- а) зростання обсягу попиту на інший;
- б) зростання попиту на інший;
- в) скорочення попиту на інший;
- г) скорочення обсягу попиту на інший.

Виберіть відповідь, яка характеризує еластичний попит за ціною:

- а) $E > 1$;
- б) $E = 1$;
- в) $E < 1$;
- г) $E = 0$.

Зі зростанням доходів споживачів скорочується попит на:

- а) товари першої необхідності;
- б) нормальні товари;
- в) нижчі товари;
- г) предмети розкоші.

Зростання попиту на товар може бути наслідком зниження ціни:

- а) цього товару;
- б) товару-замінника;
- в) доповнюючого товару;
- г) нейтрального товару.

Товари-субститути – це пари товарів, для яких:

- а) підвищення ціни одного викликає зростання попиту на інший;
- б) підвищення ціни одного викликає скорочення попиту на інший;
- в) попит збільшується зі зростанням доходів споживачів;
- г) підвищення ціни одного не викликає зміни попиту на інший.

Товар вважається нормальним, якщо попит на нього:

- а) збільшується зі зростанням ціни товару-замінника;
- б) зменшується зі зростанням доходів споживачів;
- в) збільшується зі зростанням доходів споживачів;
- г) скорочується зі зростанням ціни доповнюючого товару.

Зсув кривої пропозиції товару є наслідком:

- а) скорочення попиту на нього;
- б) зростання доходів споживачів;
- в) зниження ціни товару;
- г) надання субсидії виробникам.

Що характеризує еластичну пропозицію за ціною?

- А) випереджаюче збільшення продажів і прибутку унаслідок зміни ціни;
- б) збільшення доходу внаслідок збільшення ціни;
- в) збільшення доходу внаслідок збільшення ціни і зменшення продажів;
- г) немає правильної відповіді.

На ринку певного товару обсяг попиту перевищує обсяг пропозиції. Це:

- а) приклад дії закону низхідної віддачі;
- б) приклад надлишку;
- в) приклад дефіциту;
- г) приклад дії закону зростання альтернативних витрат.

Ринок товару знаходиться в стані рівноваги, якщо:

- а) обсяг попиту на товар дорівнює обсягу його пропозиції;
- б) на ринку не існує ні надлишку, ні дефіциту товару;
- в) за певною ціною плани покупців щодо покупок збігаються з планами продавців щодо продажу;
- г) всі відповіді правильні.

Якщо ринкова ціна нижче рівноважної, то:

- а) виникає дефіцит товару;
- б) з'являється надлишок товару;
- в) знижується ціна ресурсів;
- г) до галузі увійдуть нові фірми.

Завдання

1. Побудувати криву попиту, якщо залежність між ціною і величиною попиту є такою.

Ціна товару (грошових одиниць)	3	5	8	10	12
Обсяг попиту (одиниць товару)	25	20	16	10	5

2. Попит і пропозиція на ринку певного товару задані у вигляді функцій: $Q_D = 300 - P$; $Q_S = 8P - 60$. Визначити аналітично й графічно точку рівновагу на цьому ринку. Як змінить ситуація на ринку, якщо буде встановлено фіксовані ціни: а) $P_1 = 35$ гр. од.; б) $P_2 = 45$ гр. од.? Проаналізуйте ситуацію графічно.

3. Функція попиту має вигляд: $Q_D = 9 - P$. Функція пропозиції $Q_S = 2P - 6$. Визначити рівноважну ціну та рівноважний обсяг продажу. Припустимо, що на певний товар введено потоварний податок, що сплачує виробник у розмірі 3 гр. од. Визначити ціну брутто, ціну нетто, обсяг продажу, величину податкових надходжень та долі в них споживача і виробника.
4. Попит та пропозиція на ринку певного товару задані аналітично: $Q_D = 7 - P$ та $Q_S = P - 1$. Визначити рівноважну ціну й обсяг продажу. Припустимо, що за кожен вироблену одиницю товару виробник отримує з бюджету 3 гр. од. субсидій. Визначити ціни з субсидією та без, обсяг продажу та розмірів субсидій.
5. Визначити коефіцієнт еластичності за ціною, якщо при ціні 5 гр. од. попит становить 16 тис. од. продукції на рік, а за ціною 4 гр. од. – 18 тис. од. продукції на рік. Охарактеризуйте ступінь отриманої еластичності попиту. Яку цінову політику доцільно проводити виробнику.

Тема 2.3. Підприємство у ринковій економіці

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте поняття підприємство, його сутність, основні види, фонди та результати діяльності в економіці постсоціалістичних країн на сучасному етапі.
2. Наведіть трактування поняття капіталу різними економічними школами.
3. Дайте визначення витратам виробництва. Як ви розумієте собівартість продукції? Чи є різниця між вартістю товару і ціною виробництва?
4. У чому полягає різниця в поділі капіталу на постійний та змінний, основний та оборотний?
5. Назвіть фази кругообігу капіталу. У чому полягає функція капіталу в кожній з них? Як Ви розумієте оборот капіталу, чим він відрізняється від кругообігу?

6. Дайте визначення прибутку підприємства. Як визначається норма прибутку і як утворюється середня норма прибутку?
7. Дайте визначення торговельного капіталу і назвіть основні джерела його формування.
8. Дайте визначення позиковому капіталу. Який товар обертається на ринку позикових капіталів та охарактеризуйте особливості сторін, що беруть участь в операції?
9. Як Ви розумієте, що таке акціонерний капітал, як він утворюється?

Тестові завдання

Капітал – це:

- а) гроші, здатні приносити додаткові гроші;
- б) накопичена праця, запаси (машин, інструментів, сировини, грошей і т. п.);
- в) певна сума матеріальних, грошових, інтелектуальних коштів, які дають можливість власникові займатися підприємницькою діяльністю з метою отримання прибутку;
- г) вартість, яка здатна приносити додану вартість.

Витрати, які не залежать від величини обсягу продукції, мають назву:

- а) постійні;
- б) загальні;
- в) економічні;
- г) бухгалтерські.

Валовий прибуток є підсумком:

- а) складання виторгу і витрат;
- б) відношення витрат до виторгу;
- в) складання всіх витрат;
- г) вирахування витрат з виторгу.

Із переліку елементів капіталу вкажіть ті, що відносяться до основного капіталу:

- а) сировина і матеріали;
- б) машини й устаткування;
- в) заробітна плата;
- г) енергія.

Що таке оборотний капітал?

- а) та частина капіталу в товарній формі, яка переносить свою вартість на продукт впродовж одного кругообігу з терміном менше року;
- б) та частина капіталу в товарній формі, яка переносить свою вартість на продукт впродовж декількох кругообігів з терміном більше року;
- в) немає правильної відповіді;
- г) всі відповіді правильні.

Що не відноситься до цінних паперів?

- а) зобов'язання держави;
- б) акції;
- в) вексель;
- г) немає правильної відповіді.

Як Ви розумієте фізичний знос капіталу?

- а) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок продуктивного використання або невикористання взагалі;
- б) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок появи продуктивнішого капіталу;
- в) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок появи дешевшого капіталу;
- г) немає правильної відповіді.

Що таке амортизація капіталу?

- а) перенесення на продукт або послугу вартості оборотного капіталу;
- б) перенесення на продукт або послугу вартості зносу основного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
- в) перенесення на продукт або послугу вартості зносу змінного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
- г) всі відповіді правильні.

Завдання

1. Вартість основного капіталу складає 300 млн. грн. Середня швидкість його обороту – 6 років. Оборотний капітал складає 50 млн. грн. і обертається 13 разів на рік. Визначити час обороту всього капіталу в цілому і кількість його оборотів за рік.

2. Підприємство на організацію виробництва авансувало:

на покупку машин і механізмів – 1200 тис. грн.

на виплату заробітної плати з розрахунку на 200 працюючих робочих – по 1200 грн. на кожного;

на сировину і матеріали – 360 тис. грн.;

на електроенергію – 100 тис. грн.;

на газопостачання – 200 тис. грн.;

на будівництво цеху – 500 тис. грн.;

на будівництво електропідстанції і теплової мережі – 400 тис. грн.

Визначите, які витрати відносяться до основних, а які – до оборотних фондів?

3. Вартість основних виробничих фондів підприємства – 400 тис. грн., а термін їх використання – 10 років, витрати на оплату праці – 50 тис. грн., витрати на сировину, матеріали, паливо – 100 тис. грн., прибуток – 55 тис. грн. Визначити:

- а) річну суму амортизації; б) норму амортизації; в) постійні витрати; г) змінні витрати; д) норму прибутку (двома способами).

4. 1 жовтня на фондовій біржі здійснена операція з продажу 20 тис. акцій за ціною 100 ф. ст. за акцію на строк до 31 жовтня. За жовтень місяць курс акції підвищився до 120 ф. ст. Хто і яку суму виграв (продавець або покупель) в ситуації, що склалася? Розрахуйте ту ж ситуацію, якщо за жовтень місяць курс акції знизився до 90 ф. ст.

Тема 2.4. Конкуренція і монополія у ринковій економіці

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте сутність та назвіть умови виникнення конкуренції.
2. Назвіть види та форми конкуренції, методи конкурентної боротьби.
3. Розкрийте сутність та види монополізму.
4. Як відбувається механізм утворення монопольної ціни і монопольного прибутку?
5. Охарактеризуйте наслідки надмірної монополізації.
6. У чому полягає антимонопольна політика держави?

Тестові завдання

Із переліку ознак типів ринкового середовища виберіть ту, що відноситься до вільної (досконалої) конкуренції:

- а) обмежений доступ до ринкової інформації;
- б) обмежений вхід продавців на ринок;
- в) вільний механізм ціноутворення;
- г) ціни регулює держава.

Із наведеного переліку виберіть те, що не відноситься до видів монополії:

- а) природна;
- б) економічна;
- в) адміністративна;
- г) досконала.

Укажіть, яка з наведених ознак ринкової структури характеризує чисту монополію:

- а) унікальність виготовленої продукції;
- б) є невелике число конкуруючих між собою виробників;
- в) є тільки один покупець;
- г) відсутній контроль над ринковими цінами.

До нецінових методів конкурентної боротьби належить:

- а) зміна ціни;
- б) підвищення якості товару;
- в) використання чужого товарного знаку (марки);
- г) надання додаткових послуг при реалізації товару.

До форм недосконалої конкуренції не належить:

- а) чиста монополія;
- б) монополістична конкуренція;
- в) чиста конкуренція;
- г) олігополія.

До форм економічної монополії не належить:

- а) картель;
- б) синдикат;
- в) концерн;
- г) олігополія.

Із визначень ціни укажіть те, що належить до монопольної ціни:

- а) витрати виробництва + середній прибуток;
- б) витрати виробництва + витрати торгівлі;
- в) витрати виробництва + монополістичний прибуток;
- г) немає правильної відповіді.

Антимонопольне законодавство націлене в першу чергу на забезпечення:

- а) споживачів суспільними товарами і послугами;
- б) умов конкуренції;
- в) повній зайнятості;
- г) економічної свободи.

Завдання

1. Фірма функціонує при досконалій конкуренції, функція її витрат має вигляд: $TR = 500 + 4Q + 8Q^2$. Визначити точку рівноваги фірми і максимальний прибуток, якщо ціна товару становить 270 гр. одиниць. Чому лінія попиту співпадає в цьому випадку з лінією граничного доходу?

Змістовий модуль 3.

Макроекономічний рівень господарювання

Тема 3.1. Макроекономічний рівень господарювання. Основні макроекономічні показники

Контрольні запитання і завдання

1. Охарактеризуйте суспільне виробництво та структуру сукупного суспільного продукту.
2. Що таке відтворення? Дайте характеристику простого і розширеного відтворення.
3. Дайте визначення системі національних рахунків. Назвіть основні макроекономічні показники в системі національних рахунків, надайте методику їх розрахунку та економічну сутність.
4. Дайте визначення таких понять: валовий внутрішній продукт, кінцевий продукт, проміжний продукт, національний дохід.
5. Назвіть основні методи розрахунку валового внутрішнього продукту.

6. Як співвідносяться між собою такі економічні явища: особистий дохід, особисті заощадження, споживчі витрати населення?
7. Що таке сукупний попит? Назвіть цінові та нецінові фактори сукупного попиту.
8. Що таке сукупна пропозиція? Назвіть цінові та нецінові фактори сукупної пропозиції.
9. Що ви розумієте під економічною рівновагою? Чи досяжна повна рівновага в реальній економіці?

Тестові завдання

Серед переліку типів відтворення виберіть той, що відноситься до простого відтворення:

- а) обсяг виробництва зменшиться;
- б) обсяг виробництва не зміниться;
- в) обсяг виробництва збільшиться;
- г) обсяг виробництва має позмінні тенденції.

У чому полягає екстенсивний тип розширеного відтворення:

- а) збільшення обсягу капітальних вкладень;
- б) збільшення матеріаломісткості продукції;
- в) збільшення обсягу виробництва за рахунок додаткових засобів виробництва і робочої сили;
- г) збільшення продуктивності праці.

Що з переліченого не враховується при визначенні валового внутрішнього продукту (ВВП) як суми доходів:

- а) непрямі податки;
- б) рентні доходи;
- в) амортизацію;
- г) державні трансфертні платежі.

Яке визначення найповніше розкриває зміст категорії «валовий внутрішній продукт (ВВП)»?

- а) це вся створена в країні упродовж року продукція;
- б) це новостворена у сфері матеріального виробництва вартість, а також вартість послуг, наданих невиробничою сферою;
- в) це сукупність створених упродовж року засобів виробництва;
- г) це сукупність послуг, наданих невиробничою сферою.

Крива сукупного попиту відбиває відношення між:

- а) рівнем цін і виробленим ВВП у реальному вираженні;
- б) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
- в) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців;
- г) обсягами виробленого і спожитого ВВП.

Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вліво:

- а) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів;
- б) заходи стимулюючої монетарної політики;
- в) підвищення темпів економічного зростання в інших країнах – торговельних партнерах певної країни;
- г) зростання реальної вартості фінансових активів, нерухомого майна та збільшення світового виробництва нафти (певна країна є імпортером нафти).

До цінових чинників, які визначають нахил кривої короткострокової сукупної пропозиції, не належи(а)ть:

- а) залучення у виробництво додаткової робочої сили з нижчим рівнем кваліфікації;
- б) екологічні нормативи та санкції;
- в) розширення збуту на віддалених ринках;
- г) додаткові витрати на підприємницьку діяльність або збільшення обсягу виробництва на менш ефективних підприємствах.

Крива сукупної пропозиції виражає залежність між:

- а) рівнем цін і споживаним реальним ВВП;
- б) рівнем цін і виробленим реальним ВВП;
- в) спожитим і виробленим реальним ВВП;
- г) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг.

Завдання

1. Якщо валовий внутрішній продукт гіпотетичної економіки становив 15000 грошових одиниць у 2004 році, а в 2005 році – 15450 грошових одиниць, то який його темп зростання та темп приросту за цей період? Результат наведіть у відсотках.

2. Визначити величини валового внутрішнього продукту (ВВП), чистого внутрішнього продукту (ЧВП), національного доходу (НД), особистого доходу (ОД) та особистого доходу у розпорядженні (ОДР), якщо:

імпорт – 50 од.;

споживчі витрати – 250 од.;

державні витрати – 100 од.;

експорт – 40 од. ;

амортизація – 10 од.;

чисті інвестиції – 60 од.;

непрямі податки – 30 од.;

особисті податки – 20 од.;

валовий прибуток – 200 од.;

податки на прибуток – 60 од.;

чистий (нерозподілений) прибуток – 120 од.;

трансфертні платежі – 50 од.

Тема 3.2. Макроекономічна нестабільність і економічне зростання.

Інфляція, безробіття

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте поняття економічного зростання та співвідношення економічного зростання з економічним розвитком.
2. Охарактеризуйте шляхи економічного зростання. Які показники використовуються при вимірі економічного зростання?
3. Назвіть типи, фактори та джерела економічного зростання. У чому особливості сучасного типу економічного зростання?
4. Як екологічні проблеми впливають на економічне зростання? Які шляхи вирішення проблем екології?
5. Що ви розумієте під циклічністю розвитку ринкової економіки? Охарактеризуйте фази циклу. Чим визначається тривалість короткострокового і довгострокового циклів?
6. Розкрийте поняття кризи і суть антикризового управління.
7. Розкрийте поняття безробіття, його види, показники, економічні наслідки безробіття та закон Оукена.
8. Як впливає на заробітну плату безробіття? У чому причини безробіття?
9. Розкрийте поняття зайнятості та його форми. У чому полягає роль держави у регулюванні зайнятості та безробіття?
10. Дайте визначення інфляції, її причин та назвіть види інфляції, показники цінової динаміки. Охарактеризуйте економічні та соціальні наслідки інфляції.

Тестові завдання

Причиною циклічності економічного розвитку є:

- а) технічні нововведення;
- б) політичні випадкові події;
- в) зміни в кредитно-грошовій політиці;
- г) усі відповіді правильні.

Із переліку факторів економічного зростання виберіть той, що не відноситься до інтенсивних:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення фондівіддачі;
- в) зменшення матеріаломісткості;
- г) залучення додаткових робітників.

У моделях економічного зростання:

- а) розкриваються причини коливань економічної активності;
- б) досліджуються чинники, що забезпечують сумісність динамічної рівноваги з повною зайнятістю;
- в) пояснюється, яким чином узгоджуються плани фірм, споживачів і держави;
- г) показуються причини відхилення від траєкторії стійкого рівноважного зростання економіки.

Економічний цикл включає наступні чотири фази:

- а) спад, пожвавлення, підйом і пік ділової активності;
- б) криза, спад, пожвавлення і підйом ділової активності;
- в) кризу, депресію, пожвавлення і підйом ділової активності;
- г) кризу, депресію, пожвавлення і пік ділової активності.

Яке із перерахованих понять не відносять до фаз ділового циклу:

- а) зростання;
- б) депресія;
- в) криза.
- г) пожвавлення.

Період економічного спаду не пов'язаний із:

- а) скороченням інвестиційних витрат;
- б) зростанням безробіття;

- в) збільшенням запасів нереалізованої продукції;
- г) скороченням витрат виробництва.

Яка риса не характеризує депресію:

- а) падіння виробництва припиняється;
- б) поступове зникнення товарних надлишків;
- в) зниження рівня позичкового відсотку;
- г) підвищення рівня безробіття.

Матеріальною основою середньострокового циклу є:

- а) відновлення основного капіталу;
- б) процеси, що відбуваються у сфері грошових відносин;
- в) структурне оновлення технологічного способу виробництва, розвиток НТП;
- г) усі відповіді правильні.

У країні існує повна зайнятість, якщо безробіття:

- а) відсутнє;
- б) не перевищує 1%;
- в) не перевищує природний рівень;
- г) дорівнює циклічному безробіттю.

У державній підтримці в умовах швидкої інфляції понад усе мають потребу:

- а) особи, у яких зростання номінальних доходів відстає від зростання цін;
- б) особи з фіксованими номінальними доходами;
- в) підприємці, що виробляють споживчі товари, а також що розвивають малий і середній бізнес;
- г) всі відповіді правильні.

Згідно із класичною теорією, підвищення мінімальної зарплати призводить до:

- а) зростання доходів населення;

- б) зростання безробіття;
- в) підвищенню рівня зайнятості;
- г) немає правильної відповіді.

За яких умов виникає безробіття?

- А) за умови збігу пропозиції робочої сили з попитом на неї;
- б) за умови, що на ринку праці попит на робочу силу менший від її пропозиції;
- в) за умови, що економіка країни перебуває у кризовому стані;
- г) за умови зростання реального ВВП.

Які чинники безпосередньо стимулюють зайнятість робочої сили в країні?

- А) низька заробітна плата;
- б) розширення виробництва за рахунок екстенсивних факторів;
- в) раціональне використання робочої сили;
- г) подовження робочого дня на 1 годину.

У чому полягає негативний вплив безробіття на соціально-економічний стан суспільства?

- А) безробіття – це резерв робочої сили, що використовується для розвитку виробництва;
- б) безробіття призводить до соціальної нестабільності в країні;
- в) наявність на ринку праці безробітних дисциплінує робітників, підвищує ефективність праці.
- г) безробіття стимулює НТП.

Які з названих чинників використовує сучасна держава у розвинутих країнах для скорочення безробіття?

- а) забороняє звільняти робітників з приватних, акціонерних підприємств;
- б) збільшує призов молоді в армію;
- в) сприяє розвитку малого бізнесу;
- г) примусово прикріплює робітника до робочого місця.

Хто регулює розподіл і зайнятість робочої сили в командній економіці?

- А) біржа праці;
- б) державні органи влади;
- в) ринок;
- г) професійні спілки.

Що таке інфляція?

- а) це підвищення цін;
- б) це підвищення цін на товари і послуги;
- в) це знецінення грошей у наслідок перевищення кількості грошових знаків, що перебувають в обігу над товарною масою;
- г) всі відповіді правильні.

Які основні причини інфляції в Україні?

- а) глибока деформація основних пропорцій у народному господарстві;
- б) надмірна мілітаризація економіки;
- в) монополізація економіки;
- г) витрати на підтримку нерентабельних підприємств.

Який вид інфляції існував в Україні у першій половині 90-х років?

- а) інфляція попиту;
- б) інфляція пропозиції;
- в) інфляція попиту і пропозиції;
- г) помірна інфляція.

Яка головна причина високого рівня інфляції в Україні у 1992-1994 рр.?

- а) розрив господарських зв'язків між колишніми союзними республіками;
- б) відсутність власної національної валюти;
- в) нічим не забезпечена емісія грошей;
- г) правильної відповіді немає.

Завдання

1. Визначте рівень безробіття, рівень зайнятості, природний рівень безробіття, рівень повної зайнятості, якщо:

населення країни – 10 млн. чоловік;

непрацездатне населення та ті, що вибули з робочої сили – 4 млн. чол.;

Фрикційно безробітні – 0,4 млн. чол.;

структурно безробітні – 0,2 млн. чол.;

циклічно безробітні – 0,2 млн. чол.

2. Населення країни – 6 млн. чол.

Фрикційно безробітні – 0,6 млн. чол.

Структурно безробітні – 0,1 млн. чол.

Циклічно безробітні – 0,1 млн. чол.

Непрацездатні і вибулі зі складу робочої сили – 2 млн. чол.

Визначте рівні безробіття, зайнятості, природний рівень безробіття і рівень повної зайнятості.

3. Розрахуйте індекс зростання заробітної плати, якщо відомо, що номінальна заробітна плата зросла в 1,5 рази, а ціни на 20%.

4. Дефлятор 2010 року – 1,1.

Дефлятор 2011 року – 1,2.

Визначити середньорічний темп інфляції та кількість років, що знадобиться для збільшення інфляції вдвічі.

5. Дефлятор 2009 року (I_1) – 1,1.

Дефлятор 2010 року (I_2) – 1,21.

Визначити середньорічний темп інфляції й кількість років, необхідних для подвоєння цін.

Тема 3.3. Основні напрями регулювання економіки

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення фінансам. Перерахуйте ланки фінансової системи і дайте їм характеристику.
2. Дайте визначення державному бюджету і розкрийте структуру його прибуткової і витратної частини. Як ви розумієте бюджетний дефіцит?
3. Як ви розумієте державний борг? Назвіть джерела його покриття в Україні.
4. Які види податків ви знаєте? Охарактеризуйте структуру податкової системи.
5. Що ви розумієте під фіскальною політикою держави? На яких принципах будується фіскальна політика України?
6. Розкрийте суть та назвіть функції кредиту. Зазначте роль кредитної системи для економіки держави.
7. Дайте характеристику банківської системи України та її складових.
8. Що ви розумієте під монетарною політикою держави? Які основні напрями її реалізації з боку держави?

Тестові завдання

За рахунок місцевих фінансів здійснюється:

- а) зміст державного апарату;
- б) підтримка озброєних сил;
- в) будівництво шкіл;
- г) соціальне забезпечення населення.

До джерел доходів державного бюджету не відносяться:

- а) податкові надходження;
- б) державні позики;
- в) засоби від приватизації;
- г) правильної відповіді немає.

Перевага доходів державного бюджету над витратами має назву:

- а) баланс;
- б) дефіцит;
- в) профіцит;
- г) державний борг.

Крива Лафера відображає зв'язок між:

- а) рівнем цін і обсягом виробництва;
- б) податковими ставками і доходами державного бюджету;
- в) інфляцією і безробіттям;
- г) ставкою відсотка і обсягом інвестицій.

Із переліку економічних методів виберіть той, що не застосовується для фінансування дефіциту державного бюджету:

- а) збільшення податків;
- б) внутрішні та зовнішні державні позики;
- в) реструктуризація зовнішнього боргу;
- г) додаткова емісія грошей.

Визначте, які з наведених податків і обов'язкових платежів відносять до непрямих:

- а) податок на додану вартість;
- б) податок із прибутку;
- в) податок з доходів фізичних осіб;
- г) податок з нерухомості.

Фіскальна політика, що проводиться державними органами управління, впливає:

- а) тільки на підприємства державного сектора економіки;
- б) тільки на домогосподарства;

- в) тільки на підприємства і домогосподарства;
- г) на всі макроекономічні суб'єкти.

Кредит – це:

- а) грошова позика з оплатою відсотка;
- б) грошова позика з умовою повернення і з оплатою відсотка;
- в) позика в грошовій або товарній формі з умовою повернення і оплатою відсотка;
- г) всі відповіді правильні.

До принципів кредитування не відноситься:

- а) платність;
- б) обов'язковість повернення;
- в) цільове призначення;
- г) строковість.

Грошово-кредитна політика, що проводиться державою:

- а) не залежить від податкової політики держави;
- б) не залежить від антициклічного регулювання економіки;
- в) залежить від фіскальної політики і всіх інших державних регулюючих дій на економіку;
- г) всі відповіді неправильні.

Із переліку операцій банку до банківських послуг не відносяться:

- а) перевідні;
- б) фондові;
- в) інкасовані;
- г) лізингові.

Завдання

1. Грошова маса $M = 2$ млрд. гр. од.

Грошова одиниця робить у середньому 4 обороти, тобто $V = 4$.

Умовний фізичний обсяг $Q = 500$ млн. одиниць.

Визначите середню ціну P , а також її зміну при зростанні M на 20% і зниженні Q на 10 %.

Тема 3.4. Закономірності розвитку світового господарства

Контрольні запитання і завдання

1. Які чинники лежать в основі об'єднання національних господарств у світове господарство? У чому Ви вбачаєте відмінності між світовим господарством початку XX сторіччя і сучасним? Назвіть основні сучасні тенденції.
2. Розкрийте сутність міжнародного поділу праці як основи формування світового господарства.
3. Охарактеризуйте структуру світової торгівлі та світового ринку товарів та послуг. Як ви розумієте позитивне і негативне сальдо зовнішньоторговельного обороту? Розкрийте зміст і цілі політики протекціонізму і фритредерства.
4. Як ви розумієте теорії абсолютних та порівняльних переваг? Визначите їх місце в світогосподарських зв'язках.
5. Із чим пов'язана міжнародна міграція капіталу і в яких формах вона протікає?
6. Що лежить в основі міграції трудових ресурсів? Для розвинених країн приток мігрантів благо або зло?
7. Що таке економічна інтеграція і чим вона відрізняється від традиційних форм економічних стосунків?
8. Що ви розумієте під "плаваючим" валютним курсом? Розкрийте поняття «конвертована валюта»?
9. Як відбувається міжнародна передача технологій?
10. Перерахуйте глобальні економічні проблеми й охарактеризуйте їх. Назвіть форми міжнародного співробітництва у вирішенні цих проблем.

Тестові завдання

Причина виникнення і розвитку міжнародних економічних відносин – це:

- а) відмінності в наділені країни чинниками виробництва;
- б) міжнародний розподіл праці;
- в) міжнародна конкуренція;
- г) науково-технічний прогрес.

Міжнародний розподіл праці – це

- а) стосунки між різними господарюючими суб'єктами усередині країни з приводу виробництва і продажу експортних товарів;
- б) система або спосіб організації спільного виробництва, при якому підприємства різних країн спеціалізуються на виробництві товарів і послуг і обмінюються ними;
- в) комплекс економічних відносин між країнами в системі світового господарства;
- г) всі відповіді правильні.

Прогресивна структура світової торгівлі виражається в:

- а) зниженні питомої ваги послуг;
- б) збільшенні частки сировини;
- в) зростанні частки трудомісткої продукції;
- г) зростанні питомої ваги високотехнологічної готової продукції.

Відношення експорту (імпорту) на душу населення певної країни характеризує:

- а) динаміку зовнішньої торгівлі;
- б) ступінь відвертості економіки;
- в) рівень конкурентоспроможності;
- г) рівень спеціалізації та кооперації.

До тарифних засобів захисту національного ринку відносяться:

- а) реєстрація учасників зовнішньоекономічної діяльності;

- б) акцизні збори;
- в) прогнозування обсягів імпорту;
- г) все вищеперелічене.

Основна міжнародна організація з регулювання міжнародної торгівлі – це:

- а) ООН;
- б) НАФТА;
- в) СОТ;
- г) МВФ.

Основна мета вивозу капіталу з країни:

- а) уникнення інфляції в країні;
- б) кредитування вивозу товарів і послуг;
- в) отримання прибутку на вивезений капітал;
- г) розбіжність попиту і пропозиції на ринку капіталів певної країни.

Нові індустріальні країни змогли вирватися вперед за рахунок:

- а) розширення вивозу сировини;
- б) збільшення числа зайнятих;
- в) швидкого розвитку високотехнологічного виробництва;
- г) зниження ефективності капіталовкладень.

Позитивні наслідки глобалізаційних процесів виявляються:

- а) у нерівномірності розподілу переваг від глобалізації в розрізі окремих галузей національної економіки;
- б) у можливій децентралізації національної економіки;
- в) у можливості переходу контролю над економікою окремих країн від їх урядів в інші руки, зокрема до сильніших держав, ТНК або міжнародним організаціям;
- г) у поглибленні спеціалізації та міжнародного розподілу праці.

Міжнародна економічна інтеграція – це:

- а) посилення взаємозв'язку і взаємозалежності економік окремих країн, вплив міжнародних економічних відносин на національні економіки, участь країн в світовому господарстві;
- б) зближення і взаємоприспосовування національних економік, введення їх в єдиний відтворювальний процес в інтернаціональних масштабах;
- в) посилення взаємозалежності і взаємовпливу різних сфер і процесів світової економіки, що виражається в поступовому перетворенні світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг і чинників виробництва;
- г) втручання міжнародного капіталу у внутрішні справи слаборозвинених країн.

Головним чинником, що зумовив «демографічний вибух» в світі, є:

- а) специфічна суперечлива взаємодія і переплетення прогресу і відсталості в країнах світу, що розвиваються;
- б) зниження дитячої смертності в світі;
- в) розширення масштабів продовольчого постачання населення в країнах, що розвиваються;
- г) панування традиційних моральних, релігійних та інших уявлень у сфері відтворення населення.

Завдання

1. Задані виробничі можливості країн:

Країна	Автомобілі (тис. шт)	Трактори (тис. шт)
Росія	80	120
Україна	160	120

Відомі структури споживання до встановлення торгівлі в Росії 40А : 60Т, а в Україні 80А : 60Т. Визначите структури споживання після встановлення торгівлі у двох країнах. Побудуйте криві виробничих і торгових можливостей, визначите умови світової торгівлі.

2. Попит на робототехніку в Таїланді описується виразом $D = 800 - 40P$, а пропозиція $S = 40P - 400$. Визначте величину імпорту робототехніки до Таїланду при світовій ціні 10 тис. у. о.

3. Визначити фактичний рівень митного тарифу, якщо структура вартості готової продукції 75% матеріалів і 25% доданої вартості. Розміри мита на готову продукцію – 25%, а на матеріали – 15%.

4. При введенні тарифу в країні ціна зросла з 56 до 60 у. о., обсяг національного виробництва збільшився з 4000 до 4400 одиниць. У той же час обсяг споживання зменшився з 6400 до 5600 одиниць. Оцініть дію встановлення нових тарифних цін на виробників, державу і країну.

Порядок обрання та правила виконання контрольної роботи студентами заочної форми навчання та тематика контрольних робіт з дисципліни

Порядок обрання студентом заочної форми навчання теми контрольної роботи з дисципліни «Економічна теорія»

Контрольна робота виконується у формі реферату із самостійною розробкою студентом однієї з наведених далі тем. Більшість з них є заліковими питаннями, за якими складається іспит.

Тему контрольної роботи студент обирає згідно з останніми двома цифрами власної залікової книжки.

Наприклад:

- № 22105 – тема № 5,
- № 22150 - тема № 50,
- № 22151 - тема № 1,
- № 22176 - тема № 26,
- № 22199 - тема № 49,
- № 22200 - тема № 50.

Теми контрольної роботи з дисципліни

1. Предмет і методи економічної теорії.
2. Предмет і функції економічної теорії.
3. Основні методи пізнання соціально-економічних процесів.
4. Основні функції економічної теорії та методи дослідження економічних процесів.
5. Процес суспільного виробництва.
6. Фактори виробництва і суспільна праця.
7. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
8. Роль економічного прогресу в розвитку сучасної цивілізації.
9. Економічна система суспільства і власність.
10. Економічна система. Способи і типи суспільного виробництва.

11. Економічні потреби і інтереси.

12. Економічні потреби суспільства та їх взаємозв'язок з виробництвом.

Економічні інтереси.

13. Сучасний поділ праці.

14. Сучасні тенденції розвитку суспільного поділу праці.

15. Людина – основне джерело і критерій соціально-економічного прогресу.

16. Людина як елемент продуктивних сил, суб'єкт суспільних відносин і кінцева мета виробництва.

17. Багатство людського суспільства як результат і умова суспільно-економічного розвитку.

18. Економічна сутність суспільного багатства.

19. Характеристика товарного виробництва.

20. Основні риси товарного виробництва.

21. Товар і його властивості.

22. Суперечності товарного господарства.

23. Теорії вартості.

24. Витратні концепції створення вартості.

25. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.

26. Гроші як економічна категорія.

27. Функції грошей як загального еквіваленту.

28. Концепції грошей і сучасні зміни в грошовому обігу.

29. Еволюція товарно-грошових відносин у товарно-кредитні.

30. Основні рушійні сили та економічні закони товарного виробництва.

31. Закон вартості і його роль у розвитку товарного виробництва.

32. Сутність ринку, його функції та умови формування.

33. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.

34. Структура ринкової економіки та її моделі.

35. Сучасний ринок, його структура і функції.

36. Конкуренція і монополія у ринковій системі.

37. Основи саморегулювання ринкової економіки.

38. Економічна роль держави у ринковій економіці.
39. Мікроекономічний рівень господарювання і форми його організації.
40. Співвідношення попиту та пропозиції. Ціноутворення.
41. Витрати виробництва і прибуток.
42. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності.
43. Капітал і підприємництво.
44. Підприємництво і підприємство (фірма).
45. Підприємництво в умовах ринкового господарювання.
46. Теоретичні основи економіки домогосподарства.
47. Домогосподарство як один із суб'єктів ринкової економіки.
48. Функції домогосподарства в ринковій економіці.
49. Оптимальний план споживання домогосподарства в ринковій економіці.
50. Основні фактори, що впливають на попит і пропозицію домогосподарства в ринковій економіці.

Вимоги до оформлення контрольної роботи студентами заочної форми навчання з дисципліни

Виконання контрольної роботи необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з дисципліни «Основи економічних теорій». Контрольна робота дозволяє студентам опанувати необхідними практичними навичками при вирішенні конкретних практичних завдань, розвитку навичок самостійної роботи й оволодіння методикою ведення наукових досліджень.

Метою виконання контрольної роботи є: закріплення, поглиблення і узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок.

При виконанні контрольної роботи студент повинен продемонструвати вміння у сфері науково-дослідної діяльності, роботи з готовими матеріалами, уміння творчого й оригінального вирішити поставлені завдання.

Контрольну роботу студенти виконують самостійно протягом вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольна робота включає наступні елементи наукового дослідження:

- Практична значущість;
- Комплексний і системний підходи до вирішення поставленого завдання;
- Використання сучасних теоретичних методологій і наукових розробок та досліджень за даною темою;
- Застосування творчого підходу й відбиття власного бачення вирішення поставленого завдання.

Практична значущість полягає в обґрунтуванні реальності і її результатів для потреб практики. Під реальністю розуміється робота, що за своїм змістом відповідає існуючим проблемам і результати якої можуть бути використані для вирішення існуючих проблем.

Комплексний і системний підходи використовують для розкриття теми й полягають у тому, що предмет дослідження підлягає багатобічному вивченню: теоретичні положення, практичні рішення й наробітки, аналіз, шляхи й умови реалізації поліпшення. При цьому необхідно дотримувати взаємозв'язок, послідовність і логічність викладу матеріалу; використати сучасні теоретичні методології, наукові розробки і дослідження по даній темі.

Контрольна робота може виконуватися у комп'ютерному наборі з представленням на кафедрі дискети або бути написаною від руки. В останньому випадку писати треба розбірливо. Контрольна робота здається студентом особисто на кафедрі до початку сесії лаборанту для реєстрації у спеціальному журналі та передачі її викладачу на перевірку.

Контрольна робота повинна містити наступні розділи:

1. Титульний аркуш містить:

- назву Академії;
- назву кафедри;
- назву навчальної дисципліни;

- назву теми роботи;
- номер академічної групи, Ф.І.Б, керівник;

2. Зміст або план роботи передбачає такі розділи: виступ, основна частина (2-3 питання), висновки, список використаних літературних джерел. План відбиває назви розділів (параграфів і т.п.) письмової роботи, які розкривають її зміст.

3. Вступ. Вступ розкриває сутність, стан наукового завдання і його значення. Тут же вказують мету й завдання дослідження, актуальність обраної теми, предмет та об'єкт дослідження.

4. Основна частина. Розкриває наукове дослідження й відповідає обраній темі, вступу й висновкам (1, 2 та 3 питання).

5. Висновки. У висновках указуються результати, отримані при проведенні дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення поставленого завдання відповідно до результатів дослідження.

6. Список літератури. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Оформлення відбувається в такому порядку:

- нормативно-правові акти (Конституція України, Закони, ГОСТ, ДСТУ і т.д.)
- використана література (у т.ч. періодична);
- література на іноземних мовах;
- Інтернет джерела з обов'язковою вказівкою, яка інформація утримується на цьому сайті (порталі). Не допускається вказівка пошукових сайтів.

7. Додатки. У додатки можуть входити різноманітні таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми й т.д. Оформлення виконується в такий спосіб: після списку літератури ідуть додатки. Нумерація додатків відбуваються шляхом використання заголовних букв алфавіту (А, Б, В...), які розміщують праворуч угорі.

8. Вимоги до оформлення. Обсяг роботи 20 друкованих сторінок, шрифт Times New Roman, 14, полуторний інтервал, відступ 1,5; поля: верхнє й нижнє - 20 мм, ліве - 35 мм, праве - 1 мм. Оформляється згідно з «Методичними вказівками та вимогами до оформлення рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт», розроблених і затверджених кафедрою.

Рукописний варіант роботи. Загальний обсяг роботи становить не менше 24-х сторінок учнівського зошиту (кольорову обкладинку треба зняти, титульний аркуш необхідно оформляти на світлому папері).

Всі сторінки нумерують праворуч угорі. Винятком є титульний аркуш та зміст, тому нумерація починає із цифри «3». Нумеруються усі сторінки, починаючи з титульного аркушу, який вважають першою сторінкою (без нумерації). Тут вгорі пишуть назву Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, нижче наводиться назва Академії (ХНАМГ), найменування кафедри (кафедра економічної теорії), назва дисципліни, що вивчається, номер теми контрольної роботи та її назва, прізвище, ім'я та по батькові студента, назва факультету (заочний), курс, група, прізвище викладача, рік навчання.

Контрольна робота може виконуватися у комп'ютерному наборі, на друкарській машинці або написаною від руки. В останньому випадку писати треба розбірливо. Контрольна робота здається студентом особисто на кафедру до початку сесії лаборанту для реєстрації у спеціальному журналі та передачі її викладачу на перевірку.

Роботи, які не відповідають вимогам кафедри, виконані неохайно, потребують виправлень, повертаються студентам до заліку або екзамену, для усунення недоліків.

Виправлення треба виконувати на окремих аркушах, які вкладаються у відповідні розділи контрольної роботи. Виправлену контрольну роботу студент вдруге здає на кафедру для повторної перевірки викладачем.

Після одержання студентом поточної інформації з дисципліни на лекціях, практичних заняттях, а також шляхом самостійного вивчення більшості з рекомендованих далі літературних джерел, а також за умов позитивної оцінки контрольної роботи студент допускається до здавання заліку або екзамену.

Зразок оформлення титульного аркушу

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківська національна академія міського господарства

Кафедра економічної теорії

Контрольна робота
з дисципліни **«Економічна теорія»**

Тема № 12. Економічні потреби суспільства та їх взаємозв'язок.
Економічні інтереси.

Виконавець:
студент заочного факультету
3-го курсу група ЄОНСЗП – 1
Петренко Іван Миколайович
(залікова книжка № 22512)
Викладач:

Харків – 20__

Порядок, методи й критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів з дисципліни «Економічна теорія»

Оцінку знань студентів з дисципліни здійснюють відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що є українським варіантом ECTS. Ця система базується на здійсненні поточного контролю на аудиторному занятті відповідно до його форми. Підсумковою оцінкою поточного контролю є оцінка за модуль.

Навчальним планом з дисципліни передбачено складання заліку у студентів денної форми навчання та екзамену у студентів заочної форми навчання. Для підсумкового оцінювання знань використовують 4-бальну національну шкалу і 100-бальну шкалу оцінювання ECTS.

Оцінювання знань, вмінь та навичок студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також самостійну роботу (написання контрольної роботи для студентів заочної форми навчання).

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі форми та методи контролю й оцінювання знань:

- оцінювання знань студента під час практичних (семінарських) занять;
- проведення проміжного контролю (опитування або письмові завдання);
- проведення контролю знань за змістовими модулями, поточне тестування після вивчення кожного змістового модуля;
- написання контрольної роботи для студентів заочної форми навчання;
- проведення підсумкового контролю – складання заліку або екзамену.

Загальна оцінка за змістовий модуль складається з поточних оцінок, яку студент отримує під час практичних занять, і оцінок за змістові модулі. Загальна (модульна) оцінка з дисципліни визначається із середнього арифметичного оцінок за змістові модулі, оцінки за виконання індивідуальних завдань (написання рефератів для студентів денної форми навчання та контрольної роботи для студентів заочної форми навчання) та оцінки за результатами підсумкового заліку або екзамену.

Оцінювання знань студента здійснюється за такими критеріями:

1. Розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається.
2. Ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни.
3. Ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються.
4. Уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні індивідуальних завдань та завдань, що винесені на розгляд в аудиторії.
5. Логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять. Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни, відвідування занять;
- виконання завдань на практичних заняттях;
- виконання завдань поточного контролю.

Робота студентів на практичних заняттях оцінюється за 4-бальною системою і згідно з Методикою переведення показників успішності знань студентів переводиться в систему оцінювання за шкалою ECTS (робота студентів заочної форми навчання на практичних заняттях оцінюється за 4-бальною системою).

Поточний модульний контроль рівня знань передбачає виявлення рівня опанування студентом матеріалу лекційного модуля і вміння застосувати його для вирішення практичної ситуації і проводиться у вигляді письмового контролю (тестування). Поточний контроль проводиться у письмовій формі по закінченню кожного зі змістових модулів. Знання оцінюються за системою оцінювання за шкалою ECTS (тестові завдання).

Тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів. Критерії оцінювання тестових завдань залежать від їх типу.

Зразок тестового модульного завдання

Варіант №1

Виберіть єдино правильну відповідь.

Яка економічна школа першою поставила одну з основних проблем економіки – проблему рівноваги системи:

- а) історична;
- б) класична;
- в) неокласична;
- г) меркантилісти.

Виберіть найбільш точне визначення економічної теорії:

- а) наука про управління економікою;
- б) наука про проблеми дефіциту і вибору;
- в) суспільна наука, що вивчає мікро- і макроекономіку;
- г) суспільна наука про проблеми якнайповнішого задоволення потреб в умовах обмеженості ресурсів.

Лінія виробничих можливостей показує:

- а) точні кількості 2 товарів, які суспільство має намір виробляти;
- б) кращу з можливих комбінацій 2 товарів;
- в) альтернативну комбінацію товарів за наявності певної кількості ресурсів;
- г) час, коли вступає в дію закон спадної продуктивності чинників виробництва.

Має сенс підвищувати ціну на товари при еластичності попиту:

- а) 0,3;
- б) 1;
- в) 2,1;
- г) 0,2.

Відповідайте: правильне або неправильне твердження.

1. Економіка не є точною наукою, але вона може використовувати статистичні методи аналізу для дослідження багатьох конкретних проблем.
2. Політика, орієнтована на зростання ефективності та рівність, легко досяжна і не вимагає великих фінансових витрат.
3. Найліквідніші активи – це земля і нерухомість.

Стисло відповідайте на питання.

1. Як ви думаєте, чому виникла необхідність виникнення економіки як самостійної науки?
2. Опишіть в короткій формі, що вивчає економічна теорія.
3. Назвіть показники, які вимірюють сукупний суспільний продукт.

Задача.

За 8 годин робітник виготовляє 8 виробів. Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо продуктивність праці зросте в двічі? Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо інтенсивність праці зросте в 1,5 рази?

Проведення підсумкового контролю. Умовою допуску до заліку є позитивні оцінки з поточного контролю знань за змістовими модулями. За умов кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускають студентів, які набрали в сумі за всіма змістовими модулями більше 50% балів від загальної кількості з дисципліни.

Для підсумкового оцінювання знань використовують 4-бальну національну шкалу і 100-бальну шкалу оцінювання ECTS. Підсумок є сумою накопичених балів за трьома поточними змістовими модулями та заліку в письмовій формі (тестування), а також екзамену для студентів заочної форми навчання за екзаменаційними білетами, які містять два теоретичні питання, тести і задачу.

Зразок екзаменаційного білету

Харківська Національна Академія Міського Господарства

(назва навчального закладу)

Спеціальність ЕОНС

Навчальний предмет

Економічна теорія

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №1

1. Становлення та основні етапи розвитку економічної теорії.
2. Витрати виробництва й прибуток.
3. Тести.
4. Задача.

Оцінювання знань студента за 4-бальною шкалою:

1. Для одержання оцінки 5 (відмінно) студент повинен:

- укластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал чітко, коротко, зв'язано й

обґрунтовано;

- уміти оперативно розібратися в запропонованій ситуації, грамотно оцінити її й обґрунтувати ухвалені рішення;

- відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії без зауважень.

2. Для одержання оцінки 4 (добре) студент повинен:

- укластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал обґрунтовано й складно;
- не утруднятися у виборі рішення при аналізі запропонованої ситуації;
- уміти обґрунтувати ухвалені рішення;
- добре відповідати на запитання екзаменаторів.

3. Для одержання оцінки 3 (задовільно) студент повинен:

- викладати теоретичний матеріал у доступній для розуміння формі;
- розібратися в запропонованій ситуації й розробити пропозиції щодо її

вирішення;

- добре відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії;

- допускаються недостатньо впевнені й чіткі відповіді, але вони повинні бути правильні.

4. Оцінку 2 (незадовільно) одержують студенти, відповіді яких можуть бути оцінені нижче вимог, сформульованих у попередньому пункті.

Оцінювання знань за 4-бальною системою за національною шкалою:

Оцінку „відмінно” ставлять, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка „дуже добре”. Теоретичні запитання розкрито повністю на основі програмного і додаткового матеріалу. При виконанні практичного завдання студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу.

Оцінка „добре”. Теоретичні запитання розкрито повністю, програмний матеріал викладено відповідно до вимог. Практичне завдання виконано взагалі правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка „задовільно”. Теоретичні запитання розкрито повністю, проте при викладанні програмного матеріалу допущені незначні помилки. При виконанні практичних завдань без достатнього розуміння студент застосовує навчальний матеріал, припускати помилок.

Оцінка „задовільно (достатньо)”. Теоретичні питання розкрито неповністю, з суттєвими помилками. При виконанні практичного завдання студент припускається значної кількості помилок та зіштовхується зі значними труднощами.

Оцінка „незадовільно”. Теоретичні питання нерозкриті. Студент не може виконати практичні завдання, виявляє здатність до викладення думки на елементарному рівні.

Оцінка „незадовільно”. Теоретичні питання нерозкриті. Студент не може виконати практичні завдання.

Шкала перерахунку оцінок результатів контролю знань студентів

Оцінка за національною шкалою	Визначення назви за шкалою ECTS	ECTS оцінка	% набраних балів
ВІДМІННО	Відмінно – відмінне виконання лише з незначними помилками	A	більше 90-100
ДОБРЕ	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	B	більше 80-90 включно
	Добре – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок	C	більше 70-80 включно
ЗАДОВІЛЬНО	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	D	більше 60-70 включно
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	E	більше 50-60 включно
НЕЗАДОВІЛЬНО	Незадовільно* - потрібно попрацювати перед тим, як перескласти тест	FX	більше 25-50 включно
	Незадовільно** - необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням змістового модуля	F	від 0-25 включно

* З можливістю повторного складання

** З обов'язковим повторним курсом

Порядок, методи й критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів заочної форми навчання як при поточному, так і при підсумковому контролі відбувається за 4-х бальною системою.

**Залікові питання для студентів денної форми навчання та
екзаменаційні питання для студентів заочної форми навчання**

1. Виникнення економічної теорії.
2. Предмет, структура і функції економічної теорії.
3. Принципи і методи пізнання економічного життя суспільства.
4. Виробництво, як процес суспільної праці. Фактори виробництва.
5. НТР та ефективність суспільної праці.
6. Формулювання основ постіндустріальної цивілізації.
7. Зміст економічної системи та її структурні елементи.
8. Відносини власності та новітні тенденції в їх розвитку.
9. Економічні потреби та інтереси.
10. Суспільний поділ праці – джерело соціально-економічного розвитку.
11. Людина як джерело і критерій соціально-економічного прогресу.
12. Сутність багатства людського суспільства.
13. Характеристика товарного виробництва.
14. Товар та його властивості.
15. Теорії вартості.
16. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.
17. Функції грошей як загального еквівалента.
18. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
19. Сучасний ринок, його структура і функції.
20. Конкуренція і монополія в ринковій системі.
21. Мікроекономічний рівень господарювання.
22. Економічна природа попиту та пропозиції.
23. Фактори, що визначають попит та пропозицію.
24. Еластичність попиту та пропозиції.
25. Сутність ціноутворення.
26. Фактори та методи ринкового ціноутворення.
27. Вироби виробництва і прибуток.
28. Капітал і підприємництво.

29. Підприємство в умовах ринкового господарства.
30. Макроекономічний рівень господарювання і система національних рахунків.
31. Економічна рівновага і циклічність суспільного виробництва.
32. Макроекономічна нестабільність. Безробіття, інфляція та їх вимірювання.
33. Особливості відтворення в аграрній сфері економіки.
34. Земельна рента.
35. Сутність і структура фінансової системи у суспільному відтворенні.
36. Бюджетна система.
37. Кредитно-грошова та валютна системи.
38. Державна політика доходів.
39. Сутність і механізм розподілу доходів.
40. Заробітна плата і доходи від індивідуальної трудової діяльності.
41. Сімейні доходи і структура їх використання.
42. Об'єктивна необхідність і реальні можливості переходу України до ринкової економіки.
43. Формування економічних передумов переходу до соціально орієнтованого ринкового господарства.
44. Соціально-економічна політика Української держави в період ринкової трансформації суспільства.
45. Формування і закономірності розвитку міжнародної економіки.
46. Суть і форми міжнародних відносин.
47. Міжнародна економічна інтеграція.
48. Економічні аспекти глобальних проблем.
49. Економічна теорія підґрунтя економічної політики.
50. Економічна роль держави.
51. Політика державного регулювання економіки.
52. Податково-бюджетна політика держави.
53. Становлення економічної теорії як науки.
54. Трактатування розвитку економічних теорій в сучасних моделях.
55. Класифікація теорії і напрямків світової економічної думки.

Глосарій термінів

Активи – вартість власного майна, а також засобів і запасів, які призначені для сплати боргів.

Акціонерне суспільство – форма організації підприємства, капітал якого утворюється шляхом об'єднання грошових коштів багатьох фізичних і юридичних осіб через випуск і продаж ними цінних паперів (акцій або облігацій)

- закритого типу – акції розподіляються тільки серед засновників;
- відкритого типу – акції вільно продаються і купуються на ринку цінних паперів (фондових біржах);
- з обмеженою відповідальністю – суспільство, створене шляхом об'єднання грошових коштів його учасників, кожен з яких несе відповідальність у справах суспільства в межах своєї частки в загальному капіталі, а все суспільство несе відповідальність за свої зобов'язання тільки в розмірах свого майна.

Акція – пайовий цінний папір, що свідчить про внесення її власником певної грошової суми (паю) до капіталу АТ і що дає йому право на отримання частки прибутку АТ у вигляді дивіденду, а також (за певним винятком) право голосу на загальних зборах акціонерів

- іменна – акція, рух якої фіксується в документах АТ, а ім'я утримувача вказується на бланку самої акції;
- звичайна (проста) – акція, що не гарантує ні регулярної виплати дивіденду, ні його розмірів, але володар якої має право голосу на загальних зборах акціонерів (за принципом "одна акція - один голос");
- привілейована – акція, що гарантує її володареві право на обов'язкові виплати фіксованих дивідендів, але що не дає йому права голосу на загальних зборах акціонерів.

Амортизація – поступове у міру фізичного і морального зносу перенесення вартості засобів праці на вироблений продукт.

Баланс (рівновага, урівноваження) – кількісне вираження відносин між сторонами якої-небудь діяльності, які повинні врівноважувати один одного (наприклад, доходи і витрати), основний документ бухгалтерського обліку, що

характеризує в грошовому виразі стан ресурсів, джерела їх формування і напряду використання, а також фінансові результати діяльності на початок і кінець звітного періоду.

Банк – кредитно-фінансова установа, найважливішими функціями якої є акумуляція тимчасово вільних грошових коштів і надання їх в позику:

- державний – здійснює централізоване управління грошово-кредитною системою країни і проведення єдиної кредитної політики держави, координацію діяльності банків;

- інвестиційний – фінансує і кредитує підприємства і галузі з метою вкладення капіталу в промисловість, транспорт, сільське господарство і т.п.;

- інноваційний – здійснює кредитування (як правило, ризикове) для впровадження науково-технічних розробок;

- іпотечний - надає довгострокові позики під заставу нерухомості;

- комерційний – здійснює широке коло операцій, переважно з короткострокового кредитування. Головним чином кредитує промислові, торгові й інші підприємства й організації в основному за рахунок засобів, повернутих у вигляді внесків;

- ощадний – повертає вільні грошові кошти населення, зберігає заощадження, здійснює безготівкові розрахунки, надає кредити населенню і т.п.;

- емісійний – центральний банк, який володіє монопольним правом випуску грошей і банкнот.

Безробіття – соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не може застосовувати свою робочу силу:

- вимушене часткове – охоплює тих, що працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень;

- сезонне – виникає в результаті залежності певних видів праці від пори року (сільське господарство, водний транспорт, будівництво і так далі);

- структурне – пов'язане з браком виробничих потужностей, неможливістю знайти роботу унаслідок порожнисто-вікових особливостей, національності, недостатньої кваліфікації людини;

- фрикційне – пов'язане з добровільною зміною місця роботи і недосконалістю технологічної організації функціонування ринку праці.

Біржа – регулярно функціонуючий і організаційно оформлений оптовий ринок, на якому здійснюється торгівля товарами, цінними паперами або валютою (від латинського bursa – «гаманець»):

- валютна – ринок цінних паперів, іноземної валюти;

- товарна – регулярно функціонуючий ринок масових, однорідних, переважно сільськогосподарських і сировинних товарів, де торгівля ведеться по зразках або встановлених стандартах;

- праці – установа, що регулярно здійснює посередницькі операції на ринку праці;

- фондова – організований ринок цінних паперів;

- ф'ючерсна – сучасний різновид товарної біржі, на якій здійснюються ф'ючерсні операції, тобто операції з купівлі-продажу партій товарів (або цінних паперів) на термін з постачанням і оплатою їх в майбутньому за цінами, зафіксованими на момент укладення угоди; більшість таких операцій носять чисто спекулятивний характер.

Блага – річ або послуга, здатні задовольнити потребу людини: матеріальні та нематеріальні.

Валюта – грошова одиниця країни та її тип (золота, срібна, паперова); засоби на рахівницях, паперові гроші, монети, векселі, чеки, використовувані в міжнародних розрахунках.

Валютний курс – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.

Відтворення – постійне відновлення процесу виробництва:

- просте – відновлення процесу виробництва в незмінному масштабі;

- розширене (звужене) – відновлення процесу виробництва в масштабах, що збільшуються (зменшуються).

Вільні економічні зони – спеціальні території з пільговими валютно-фінансовим і податковим режимами, в яких заохочується спільна з іноземними

капіталами діяльність.

Виробничі відносини – сукупність матеріальних економічних відносин між людьми в процесі суспільного виробництва. Виражають відносини власності.

Витрати виробництва – виражені у фізичних одиницях або в грошах витрати виробничих чинників, отриманих послуг і соціальних витрат (робоча сила, засоби виробництва, матеріали, ремонт, транспортування, продаж, соціальне страхування і тому подібне), які використовуються при виробництві продукції і послуг:

- валові – загальна сума витрат виробництва, що включає постійні та змінні витрати;
- змінні – витрати, які змінюються її зміною обсягу виробництва;
- постійні – витрати, які не змінюються при зміні обсягу виробництва, не залежать від кількості випущеної продукції;
- граничні – додаткові витрати на виробництво кожної нової одиниці продукції.

Власність – відносини між людьми з приводу привласнення матеріальних благ, володіння, використання і розпорядження матеріальними благами:

- економічний зміст – відносини, які складаються в суспільстві між суб'єктами власності з приводу їх об'єктів: їх виробництва, розподілу, обміну і споживання;
- юридична форма – з появою (виникненням) держави приналежність об'єктів власності тим або іншим суб'єктам отримує юридичне, правове оформлення.

Буває власність: акціонерна, державна, індивідуальна, інтелектуальна, колективна, суспільна, приватна, феодална та ін.

Властивості товару:

- мінова вартість – здатність товару обмінюватися на інший товар у певному кількісному співвідношенні ;
- споживча вартість – здатність товару задовольняти ту або іншу людську

або суспільну потребу;

- вартість – суспільна праця, яка упредметнена в товарі.

Гранична корисність – корисність останньої одиниці кожного блага, тобто одиниці, яка задовольняє найменш настійну потребу.

Граничний дохід – приріст виручки, що отримується продавцем при продажі додаткової одиниці продукції.

Гроші – особливий товар, що виконує роль загального еквівалента. Засіб вимірювання вартості товарів і здійснення їх обміну.

- банківські – розрахунково-платіжні інструменти, що емітуються банками і замінюють паперові грошові знаки, такі, як чеки, векселі, банкноти, кредитні картки, а також записи на рахунках банків;

- безготівкові – грошові засоби на банківських рахунках. Безготівкові платежі і розрахунки, здійснювані за допомогою розрахунково-платіжних документів, таких, як чек, платіжна вимога, платіжна вимога-доручення, акредитив, шляхом записів по рахунках;

- паперові – знаки вартості, які заміщують в обігу дійсні гроші: золото і срібло. Випускаються державою для покриття своїх витрат;

- кредитні – розрахунково-платіжні інструменти, що виникають у процесі кредитних відносин (векселі, комерційні та банківські чеки й ін.)

- світові – валюта, яка використовується як купівельний і платіжний засіб між різними країнами;

- готівкові – монети, паперові грошові знаки;

- реальні – гроші, що отримали матеріальне втілення в грошових знаках.

Девальвація (ревальвація) – офіційне зменшення (збільшення) золотого змісту грошової одиниці або пониження курсу національної валюти по відношенню до золота, срібла, якої-небудь іноземної валюти.

Дефіцит – перевищення витрат над доходами.

Дивіденд – дохід, що виплачується по акціях, частина чистого прибутку акціонерного товариства.

Додана вартість – надлишок вартості, що створюється працею

найманого робітника понад вартості його робочої сили; різниця між вартістю товару і витратами його виробництва.

Додатковий продукт – частина сукупного суспільного продукту, що створюється безпосередньо виробниками у сфері матеріального виробництва понад необхідний продукт.

Закон пропозиції – пряма залежність між ринковими цінами і тією кількістю товару, яка при певних цінах буде проведена і представлена до продажу.

Закон попиту – залежність (зворотна) між ціною і кількістю товару.

Закон спадної віддачі – приєднання до фіксованої кількості одного ресурсу (наприклад, устаткування) додаткових одиниць іншого змінного ресурсу (наприклад, праці), починаючи з певного моменту, що призводить до зменшення кількості продукту, який отримується в результаті залучення кожній додатковій одиниці цього ресурсу, і що тим самим підвищує собівартість одиниці продукції.

Заробітна плата ("ціна" робочої сили) – перетворена форма вартості товару "робоча сила". Форма розподілу фонду особистого споживання між працівниками:

- номінальна – заробітна плата в грошовому вираженні. Характеризує рівень заробітної плати поза зв'язком з цінами на товари і послуги;
- почасова – форма оплати праці за певний період робочого часу (година, день, тиждень, місяць);
- реальна – показує, яку кількість предметів споживання і послуг можна придбати на отриману грошову заробітну плату. Визначається номінальною заробітною платою, рівнем цін на товари і послуги, величиною стягуваних податків, штрафів і т.п.
- відрядна – форма оплати праці, яка залежить від кількості та якості виготовленої продукції і розцінок на неї.

Засоби виробництва – сукупність засобів і предметів праці, які використовуються людьми в процесі виробництва матеріальних благ.

Засоби праці - все те, за допомогою чого люди впливають на предмет праці (машини й устаткування, інструменти і пристосування, виробничі будівлі та споруди, засоби переміщення вантажів, засоби зв'язку). Загальним засобом праці є земля.

Інвестиції – потік нового капіталу, який додається протягом року до запасу капіталу, вкладення капіталу в галузі економіки для збільшення накопиченого капіталу.

Інфляція – зростання загального рівня цін на товари і послуги, при якому купівельна спроможність грошової одиниці падає.

Капітал – суспільне відношення, вартість, що самозростаюча в процесі руху, приносить додаткову вартість; необхідний чинник виробництва, що має як грошову, так і матеріально-речову форму, представлену необхідними засобами виробництва:

- акціонерний – капітал акціонерного суспільства, утворений за допомогою об'єднання грошових коштів фізичних і юридичних осіб через продаж ним цінних паперів (акцій або облігацій), а також за рахунок капіталізації отримуваного прибутку;

- змінний – частина капіталу, яка витрачається на покупку робочої сили і збільшується в процесі виробництва на величину додаткової вартості;

- оборотний – частина продуктивного капіталу (що витрачається на сировину, матеріали, робочу силу), вартість якого переноситься на новостворюваний продукт повністю і повертається до капіталіста в грошовій формі в кінці кожного кругообігу;

- основний – частина продуктивного капіталу (витрати на машини й устаткування, будівлі, споруди), вартість якого переноситься на новостворюваний продукт частинами і повертається до капіталіста в грошовій формі поступово, у міру зносу протягом ряду кругообігу, в процесі амортизації;

- постійний – частина капіталу втілена в засобах виробництва, переноситься на вартість готової продукції без зміни величини;

- позичковий – грошовий капітал, що надається його власником в позику

іншим особам на умовах повернення і платності (під відсоток);

- статутний – капітал, розмір якого зафіксований в статуті акціонерного суспільства або підприємства, і який формується з внесків засновників, виручки, отриманої від продажу акцій і відрахувань з прибутку підприємств;

- торговельний – частина капіталу, яка функціонує у сфері обігу, використовується для реалізації товарів, переміщення їх від виробника до споживача;

- фінансовий – монополістичний промисловий капітал, що злився з монополістичним банківським капіталом;

- фондовий – капітал, представлений цінними паперами, що дають право їх власникам на певний дохід.

Квота – кількісне або вартісне обмеження.

Конкуренція – змагальність, боротьба (у формі суперництва) економічних суб'єктів за реалізацію власного економічного інтересу:

- досконала – абстрактна теоретична модель, що описує функціонування ідеальної децентралізованої економічної системи, в якій відсутня можливість впливати на загальний рівень ринкової ціни з боку будь-якого виробника, продавця або покупця;

- недосконала – конкуренція, при якій окремі виробники мають можливість впливати на рівень ринкової ціни;

- нецінова – використання нецінових методів ведення конкурентної боротьби: поліпшення якості й дизайну продукту, поліпшення умов продажу продукту, реклама, надання послуг з експлуатації проданої продукції;

- цінова – зниження цін.

Кооперація – форма організації праці, при якій значне число осіб спільно беруть участь в одному й тому самому або різних, але зв'язаних між собою процесах праці; сукупність добровільно об'єднаних економічних структур з метою досягнення загальних економічних результатів.

Кредитна система – сукупність кредитово-розрахункових стосунків, форм і методів кредитування або сукупність кредитно-фінансових інститутів.

Крива байдужості – крива, що відображає поєднання кількості двох різних благ, що змінюються, в умовах, коли їх загальна корисність для споживача залишається незмінною.

Кругообіг капіталу – рух капіталу через сфери виробництва з послідовною зміною функціональних форм (грошовою, продуктивною, товарною).

Макроекономіка – розділ економічної теорії, що вивчає функціонування всього суспільного виробництва.

Меркантилізм – перша школа буржуазної політичної економії. Економічна політика періоду раннього капіталізму, заснована на активному втручанні держави в господарське життя.

Мікроекономіка – частина економічної теорії, що вивчає процес індивідуального відтворення у фірмах, галузях, домашніх господарствах, а також окремі ринки товарів і ресурсів.

Монетаризм – школа економічної думки, що акцентує увагу на змінах в кількості грошей, що знаходяться в обігу, як функції, що визначає рівень цін, доходів і зайнятості.

Монополія – крупні компанії (фірми, корпорації) і їх об'єднання (картелі, трести, концерни, консорціуми, конгломерати). Монополія зосереджує в своїх руках значну частину виробництва того або іншого товару, що дозволяє їй встановити пануюче становище на ринку, диктувати умови споживачеві, встановлювати монопольну ціну – основу монопольного прибутку, наявність у галузі одного єдиного підприємства або об'єднання.

Монополістична конкуренція – вид ринкової структури, де багато продавців конкурують, щоб продати диференційований продукт; характеризується широким діапазоном цін.

Натуральне господарство – спосіб господарювання, коли все проводиться тільки для задоволення власних потреб.

Науково-технічний прогрес – взаємообумовлений розвиток науки і техніки, основа соціального прогресу.

Національний дохід – знов створена за рік вартість або відповідна їй

частина сукупного суспільного продукту в натуральній формі, що отримується за вирахуванням всіх матеріальних витрат на його виробництво.

Необхідний робочий час – час, протягом якого створюється еквівалент вартості робочої сили.

Необхідний продукт – частина знов створеної вартості, що виробляється працівниками матеріального виробництва, необхідна для нормального (при певних соціально-економічних умовах) відтворення робочої сили.

Неокейнсіанство – напрям економічної думки, що розділяє теоретичні ідеї Кейнса про необхідність державного регулювання економіки і збагатив їх динамічними моделями економічного зростання (Р. Харрод), теорією економічного циклу (Е. Хансен) й іншими ідеями стосовно умов економічного розвитку другої половини XX ст.

Неокласицизм – напрям зарубіжної економічної думки, який об'єднує декілька економічних теорій (маржиналізм, теорію загальної економічної рівноваги, неоконсерватизм та ін.) спільністю методологічних і теоретичних позицій. Затверджує пріоритет обігу, теорію граничної корисності, граничної продуктивності чинників виробництва. Вважає ринкову економіку такою, що самостійно здатна забезпечити стан загальної економічної рівноваги і можливості відтворення без державного втручання.

Неолібералізм – німецький різновид неокласичного напрямку, що віддає перевагу вільній ринковій економіці, але визнаючи роль держави у виборі найбільш ефективної форми господарювання. Включає концепцію «соціального ринкового господарства», що здатна забезпечити добробут для всіх.

Оборот капіталу – кругообіг капіталу, що безперервно поновлюється. Час, протягом якого авансований промисловий капітал проходить всі стадії кругообігу і повертається до його власника повністю, складає час обороту капіталу.

Олігополія – панування невеликого числа найбільших фірм, компаній у виробництві та на ринку, що дозволяє їм впливати на встановлення ринкової ціни.

Платоспроможний попит – потреба, підкріплена грошовими доходами

покупців, тобто попит достатній, щоб стимулювати виробників до того, щоб доставити товар на ринок.

Платіжний баланс – систематизований облік всіх операцій між резидентами певної країни (домогосподарства, фірми, уряд) і зовнішнім світом.

Податки – обов'язкові платежі, що стягуються державою (центральною і місцевими органами влади) з фізичних і юридичних осіб до державних і місцевих бюджетів:

- прямі – ними обкладаються доходи і майно (прибутковий податок, податок на надприбуток і т.п.).

- непрямі – на товари і послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу (акциз, податок з обороту і т.п.).

Подвійний характер праці – суспільна властивість людської праці. Праця, за допомогою якої створюється товар, є за своїм характером, з одного боку, конкретною (створює споживчу вартість), а з іншого, – абстрактною (створює вартість).

Позики – договори, через які одна сторона (кредитор) передає інший (позичальникові) у користування гроші або майно. Позичальник зобов'язується в певні терміни повернути таку ж суму грошей або рівну кількість майна. Позикові стосунки виникають між державами, державою і громадянами, між громадянами та ін.

Праця – свідоме дія людини на природу:

- абстрактна – витрати праці взагалі, незалежно від його доцільної форми, що створюють вартість товару;

- конкретна – праця товаровиробника, що витрачається в особливій доцільній формі та створює споживчу вартість;

- приватна – праця, що здійснюється за допомогою засобів виробництва, що знаходяться в приватній власності, планована і здійснювана на користь їх власників;

- суспільна – праця, що планується суспільством для задоволення суспільних потреб.

Предмети праці – предмети, що піддаються обробці, на яких направлена праця людини. Дані природою (вугілля, руда, нафта і т.п.) або ж є продуктами праці (метал, бавовна, деревина і т.п.).

Прибуток – різниця між доходами і витратами.

Природна монополія – види галузей народного господарства, в яких існування крупних фірм (підприємств) є економічно вигідним.

Продуктивність праці – ефективність праці в процесі виробництва. Вимірюється або кількістю часу, витраченого на виробництво одиниці продукції, або кількістю продукції, що виробляється за одиницю робочого часу.

Продуктивні сили – засоби виробництва і люди, які їх використовують.

Пропозиція – сукупність товарів і послуг, що знаходяться на ринку або здатних бути туди доставленими.

Процентна ставка (норма) – показник прибутковості позикового капіталу або «ціна» його використання; визначається як відношення величини позикового відсотка до величини позикового капіталу (%).

Робоча сила – здібність людини до праці, сукупність фізичних і духовних сил, вживаних нею в процесі праці, товар особливого роду.

Рівновага – стан урівноваження протилежно направлених сил (наприклад, рівність попиту і пропозиції на ринку).

Регульована ринкова економіка – багатоукладне товарне виробництво, що припускає рівноправ'я і взаємодію різноманітних форм власності та підлеглість виробництва ринкової орієнтації, в якому процес відтворення здійснюється при певному ступені державного регулювання.

Рента – дохід, який отримується у формі відсотка за капітал, що надається в позику. У землеробстві – частина доходу землероба, що сплачується власникові землі за право користуватися землею:

- абсолютна – рента, що отримується на всіх ділянках землі незалежно від їх родючості і місцеположення. Головною умовою її формування і привласнення є монополія приватної власності на землю і, як правило, крупна

приватна власність на землю і специфічні форми прояву закону цін в сільському господарстві;

- диференціальна - додатковий чистий прибуток, що виникає внаслідок відмінностей в родючості ґрунтів або їх місцеположенні по відношенню до ринків збуту;

- земельна – рента, що виникає в будь-якому виробництві, пов'язаному з використанням землі, природних ресурсів;

- монопольна – рента, що отримується з обмежених ділянок землі, придатних для виробництва рідкісних, особливо цінних культур.

Ринок – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу купівлі-продажу товарів (послуг). Існують наступні види ринків: валютний, грошовий, депозитів, землі, капіталів, кредитів, галузевий, вільний, праці, цінних паперів (фондовий ринок: первинний, вторинний) та ін.

Ринковий механізм господарювання – координація діяльності розрізнених виробників за допомогою ринкової ціни. Орієнтуючись на ринкову ціну, виробники ухвалюють рішення, яку продукцію виробляти і в якому обсязі.

Собівартість – виражені в грошовій формі безпосередні витрати окремого підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

Споживання – використання суспільного продукту в процесі задоволення потреб. Завершальна фаза процесу відтворення.

Суспільний розподіл праці – спеціалізація виробників на виробництві окремих продуктів або їх складових з подальшим обміном його результатами, відособлення різних видів праці.

Суспільний продукт – результат суспільного виробництва:

- валовий національний (ВНП) – сума доданої вартості, отриманої всіма виробниками товарів і послуг певної країни за вирахуванням різниці між надходженнями доходів від власності на чинники виробництва з-за кордону і доходами, отриманими зарубіжними інвесторами в певній країні;

- кінцевий – частина валового суспільного продукту, який за вирахуванням проміжного продукту залишається на кінець року у вигляді

готової продукції;

- номінальний – ринкова вартість всієї проведеної, кінцевої продукції та послуг в економіці за рік, обчислена в поточних ринкових цінах;

- проміжний – частина валового суспільного продукту, яку було вироблено за певний період часу і спожито в процесі виробництва в цьому ж періоді;

- реальний – валовий національний продукт, скоректований з урахуванням інфляції або дефляції;

- сукупний – вся сума матеріальних благ в народному господарстві, вироблених за певний період часу.

Суспільно-необхідний робочий час – середньозважений робочий час, що витрачається на виробництво одиниці однойменної продукції за середніх суспільних умов виробництва.

Соціалізм – соціально-економічна система, заснована на суспільній власності на засоби виробництва, плановому господарюванні та централізованому управлінні виробництвом.

Теорія граничної корисності – визначає цінність товарів на основі суб'єктивних оцінок їх корисності та рідкості з боку покупця і продавця. Згідно з цією теорією корисність робить товари сумірними.

Теорія трудової вартості – теорія, згідно з якою вартість товару визначається суспільно-необхідними витратами праці. Упредметнена в товарах праця утворює вартість товару.

Торгівля – реалізація товарів (оптова, роздрібна).

Фізіократія – учення французької класичної політекономії. Переносить предмет дослідження політекономії зі сфери звернення в сферу виробництва у сільському господарстві. Поклало початок науковому аналізу відтворення і розподілу суспільного продукту.

Фонд накопичення – частина національного доходу, яка використовується для розширення виробництва (накопичення капіталу).

Фонд споживання – частина національного доходу, яка використовується для задоволення індивідуальних і суспільних потреб в

предметах споживання і послугах.

Фритредер – напрям в економічній теорії, основні принципи якого – вимога свободи торгівлі і невтручання держави в приватнопідприємницьку діяльність.

Ціна – грошове вираження вартості:

- виробництва – включає витрати виробництва і середній прибуток на авансований капітал;

- монопольна – ціна товарів, що забезпечує монополіям отримання надприбутку. Включає витрати виробництва і монопольно високий прибуток;

- оптова – ціна, за якою товари реалізуються в оптовій торгівлі. Відшкодовує витрати виробників і оптовиків і забезпечує ним отримання промислового і торгового прибутку;

- роздрібна – ціна, за якою товари реалізуються через роздрібну торгівлю населенню. Відшкодовує витрати виробників, оптовиків і роздрібних торговців, а також забезпечує ним отримання прибутку;

- ринкова рівноважна – ціна, яка встановлюється при відповідності обсягу і структури попиту обсягу і структурі пропозиції.

Чистий прибуток – сума перевищення загального доходу над доходом, що покриває всі витрати виробництва.

Чистий дохід суспільства – частина національного доходу, яка є узагальненою формою вираження вартості додаткового продукту.

Чистий продукт – загальна кількість всіх продуктів (товарів) і послуг, вироблених в суспільстві за певний період часу понад ту кількість продуктів і послуг, які було застосовано для їх виробництва.

Економічна система – сукупність економічних відносин і регулюючих інститутів (правив, норм, законів), які виконують функцію розміщення і використання економічних ресурсів в цілях виробництва, обміну, розподілу і споживання благ для задоволення різноманітних потреб людей.

Економічні закони – об'єктивні, істотні, стійкі зв'язки і взаємозалежності економічних явищ в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання

матеріальних благ

Економічне зростання – збільшення обсягів створених за певний період товарів і послуг:

- інтенсивне – економічне зростання, яке здійснюється за рахунок застосування досконаліших чинників виробництва і технології;

- екстенсивне – економічне зростання за рахунок залучення додаткових чинників виробництва.

Експорт – вивіз товарів або капіталів за межі країни.

Еластичність пропозиції (попиту) – ступінь зміни пропозиції (попиту) під впливом того або іншого чинника (наприклад, ціни).

Список джерел

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	ЗМ, де застосовується
1. Рекомендована основна навчальна література	
1. Економічна теорія: політекономія / За ред. В. Д. Базилевича – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.	1-3
2. Зазимко А. З. Політична економія: Структурно-логічний навч. посіб / Зазимко А. З. – К.: КНЕУ; 2006. – 358 с.	1-3
3. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. А. А. Чухна. – К.: Вища школа, 2001.	
4. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Г. Н. Климко та ін. – К.: Знання-Прес, 2002. – 615 с.	1-3
5. Перехідна економіка: Підручник / За ред. В. М. Гейця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.	1-3
6. Політична економія: Навч. посібник / За ред. К. Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2006. - 556 с.	1-3
2. Додаткові джерела	
1. Конституція (Основний Закон) України. – К., 2005. – 36 с.	1, 3
2. Базилевич В. Д. Макроекономіка: Підручник / Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О.; за ред.. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008.- 851 с.	
3. Вайзборг Б. Основы экономики: Уч. пособие / Вайзборг Б. М.: Инфа-М, 2002. – 352 с.	1-3
4. Гринів Л. С. Національна економіка: Навч. Посібник / Гринів Л. С., Кічурчак М. В. – Львів: Магнолія, 2008. – 464 с.	2, 3
5. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 440 с.	2, 3
6. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелеологія): Навч. посіб. / Довбенко М. В. – К.: Вид. центр «Академія», 2005. – 254 с.	1-3
7. Історія економічних вчень: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1430 с.	1-3
8. Ковальчук В. М. Історія економіки та економічної думки: Навч. посіб. / Ковальчук В. М., Лазарович М. В., Сарай М. І. – К.: Знання, 2008. – 647 с.	1-3
9. Мікроекономіка: Підручник / За ред.. В. Д. Базилевича.- К.: Знання, 2007.-677с.	1-2
10. Національна економіка: Навч. Посібник / За ред. В. М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 280 с.	1-2
11. Національна економіка: підручник / За ред. П. В. Круша. – К.: Каравела; Піча Ю. В., 2008. – 416 с.	1-2

12. Нуреев Р. М. Курс мікроекономіки: Учебник для вузов / Нуреев Р. М. – М.: НОРМА, 2002. – 432 с.	1, 2
3. Методичне забезпечення	
1. Конспект лекцій з курсу «Економічна теорія» (для студентів 3 курсу всіх форм навчання напряму 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») / Н. В. Можайкіна, А. О. Москвіна, О. А. Цимбалюк; Харк. нац.. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. - 164 с.	1-3
2. Методичні вказівки до семінарських занять та матеріали для організації самостійної роботи з модуля «Економічних теорій» (для студентів 3 курсу усіх форм навчання спеціальності 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»); Харк. нац.. акад. міськ. госп-ва.. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 24 с.	1-3
4. Ресурси ІНТЕРНЕТ	
1. Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssmc.gov.ua	1-3
2. Державний комітет із статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua	1-3
3. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua	1-3
4. Міністерство економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua	1-3
5. Міністерство фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua	1-3
6. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua	1-3
7. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org.ru	1-3
8. Цифровий репозиторій ХНАМГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.ksame.kharkov.ua	1-3

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до організації самостійної роботи, практичних занять
та виконання контрольної роботи

з дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

(для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього
середовища та збалансоване природокористування»)

Укладачі: **БАТІСТОВА** Оксана Ігорівна,
МОЖАЙКІНА Наталія Василівна,
МОСКВІНА Анастасія Олегівна

Редактор *С. В. Тимощук*

Комп'ютерне верстання *О. А. Балашова*

План 2011, поз. 322 М

Підп. до друку 28.10.2011

Формат 60×84/16

Друк на ризографі.

Ум. друк. арк. 5,1

Зам. №

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4064 від 12.05.2011р.